

MAGYAR IZRAEL

AZ ORSZÁGOS RABBIEGYESÜLET KÖZLÖNYE

Szerkeszti **Dr. NEUMANN EDE**

Megjelenik július és augusztus kivételével havonként egyszer.

Előfizetési ára évi 6 korona. Az egyesület tagjai a tagsági díj fejében kapják.
A kéziratok és előfizetési díjak a szerkesztőhöz küldendők.

Papi munkánk a háboruban.

Nagy itéletek harsonája hangzik az emberiségben. Nap nap után események, a melyek a világtörténeti jelentőség tüzes bélyegét hordják magukon. Népek sorsa dől el, birodalmak alapjai reszketnek és borzadalmas zendülés közepette készül a jövő, a melyre a nemzetek Ura a legsűrűbb leplet szőtte. Ki sejtí, hogy mire ébredünk holnap? Ki jósolja meg, hogy mit épít és mit rombol a jövendő pillanat?

Ily nagy idők, ily hatalmas átalakulások tanuinak nehéz a sorsuk. Egyre forrnak, háborognak a lelkek. Csupa vihar az életük. Óhajok, remények és gondok, aggodalmak, kétségek hullámzanak mélyeikben. Lehet-e egyáltalában tanuiraól beszélni az eseményeknek, a melyek új medreket ásnak a világtörténelemnek? Nem vagyunk-e mindmeggannyian *tényezői* a rémületes mérkőzésnek, a mely csak fegyvertársakat és ellenfeleket, de nem nyugodt szemlélőket, figyelő tanukat ismer? Nem vagyunk-e ott valamennyien vonagló szívünk minden dobbanásával, izzó agyunk minden gondolatával az ágyuk dörgésétől és a harcolók rivalgásától rengő mezőkön, a harsogó erdők sűrűjében, a lövészárkokban, a melyekben fiaink kuporodnak, a barlangokban, a melyekben szalmazsup a kényelem nyoszolyája, nem perzselődik-e meg mindnyájunk lelke a nagy tüzvészttől, a mely végigszáguld a felgyújtott világon?

Nem nézői, hanem a harcterekre hívott milliókkal együttküzdő, együtt szenvedő és együttlekesedő katonái vagyunk a szent harcnak, melyet népünknek vivnia kell. Senki sincs felmentve a súlyos hadi szolgálat alól, a melyet a világháboru rótt az emberiségre. Hitvány, ki ilyen időkben nem teszi meg kötelességét, alávaló, a ki lanyhán teljesíti, elvetemült, a ki a saját énjét föléje helyezi a köz érdekeinek.

A legszentebb feladatok, a legmagasabb kötelességek pedig a papságnak jutottak. Nem kicsinyeljük senkinek a munkáját sem. Bűn volna megtagadni hódolatunkat azoktól, a kik összezúzott lélekkel, súlyos gondok és aggodalmak közepette is a segítő szeretet szentséges cselekedeteire képesek. Bámulattal adózunk annak a nagy tábornak, a mely a háboru ütötte sebek gyógyítására vállalkozott. Büszkén szemléljük a meg-

kötöttségükből felszabadult erők nemes versenyét, a hétköznapok közönyéből felocsudott százezrek lendületes ügyekvését. A háborúnak egyik legértékesebb nevelő hatása, hogy erőfeszítő munkára sarkalta azokat, a kik eddig csak kényelmet ismertek, hogy a nemzet szolgálatában, jelesül a felebaráti szeretet áldozataiban találnak gyönyört és lelki boldogságot, a kik számára az öröm virágai mindeddig más mezőkön nyiltak. A súlyos időkből fakadt komoly feladatok a kötelesség fogalmára tanítottak számokat, a kik előtt eddig idegen volt és az önkényt vállalt komoly, verejtékes munka nemcsak megedzette a karokat és megacélozta az idegeket, hanem magasabb célok felé emelte a gondolatokat és gyógyító hatással volt a mindenféle kórságtól kikezdett erkölcsökre.

De készségesen meghajolva annak a munkának becse előtt, melyben a nemzet ügye számára meghódítottak százezrei országszerte buzgólkodnak, nem mondhatunk le annak a megállapításáról, hogy a reánk köszöntött nagy időkben a gondosan, hűséggel és lelkesedéssel végzett papi munka bizonyult a nemzet egyik legmagasabb értékének. Nem hivalkodásból mondjuk, hanem az osztályrészül jutott hivatás jelentőségének tudatában. Minden papban, a ki feladatainak él, a ki kötelességeit szereti, a ki azok hűséges, odaadó és megértő teljesítésében leli megelégedését és örömét, kell hogy napjainkban a hivatás szeretete rajongássá, imádattá fokozódjék. Mennyi magas feladat, mennyi dicső kötelesség és mily termékenysége a hatásoknak, mily bősége a legnemesebb gyümölcsnek! Az idők nagyszerűsége, a háboru teremtette viszonyok megrendítő komolysága rendkívüli feladatokat szabott, nincs most megszokottság, a mely gyakran megtöri vagy legalább gyengíti a hivatásos kötelességek varázseréjét.

Néhány ily feladatról kívánunk szólni. A *szószéken* kezdjük. Ismételten mutattunk rá arra, hogy számos templomban a prédikáció nagyon is ritka vendég. Ünnepen vagy más kimagasló alkalomkor köszönt be, péntekeste és szombaton rendszerint néma a szószék. Nem kutatjuk most ennek okát. Semmiesetre sem kartársaink kényelemszeretetében keresendő. Ismerve buzgóságukat és a hivatásért való lelkesedésüket, akkor is tiltakoznunk kellene az ebben a felfogásban rejlő vád ellen, ha nem ismernők azokat a körülményeket, a melyek számos vidéki gyülekezet hitéletére bénítólag hatnak és különösen a szombati istentisztelet hanyatlását okozták. Leglelkesebb kartársaink, a kik a legnemesebb ambícióval és izzó buzgalommal kezdték meg papi működésüket, csakhamar ellankadnak, mert azt látják, hogy legkomolyabb ügyekezetük mellett sem képesek állandóan a templomba vonzani hűveiket. Keservesen panaszkodnak, hogy hónapokon át nem találkoznak velök a zsinagógában. Sok helyen a vásár temette el a szombati áhítatot, mindenütt a kereseti viszonyok sulya nehezedik rá a hűvekre és meggátolja őket abban, hogy a kötelező vasárnapi munkaszünet mellett a szombatot megüljék. Más, ez alkalommal nem érintendő körülményeknek is nagy részük van templomaink elnéptelenedésében. A helyzet ilyen alakulása, az istentisztelet iránt

való közönynek különösen az u. n. művelt osztályokban való ez aggasztó elharapódzása sokat magyaráz, de semmiesetre sem készíthet arra hogy ebbe a végtelen szomorú állapotba belenyugodjunk. Mindent meg kell próbálnunk, hogy megszűnjék. Nem nézhetjük a változhatatlanban való megnyugvásból eredő megadással, hogy számos gyülekezetben a hivek hónapokon át a prédikáció nyújtotta vallásos táplálék nélkül szűkülöködjének. A mi napjainkban pedig, a melyeknek nagy gondjai és súlyos szenvedései Istenre irányítják azok lelkét is, a kiknek életéből a vallás ki volt rekesztve, éppenséggel bűn volna az ádáz viharoktól felszántott sziveket munkálatlanul hevertetni.

A kik a harcterekről sebesülten vagy betegen térnek vissza, csodás átalakulásokról beszélnek, a melyeknek tanúi voltak vagy a melyek önnön-magukon estek meg. Lövészárkokban, golyózaporban, ágyuk dörgése közt, szuronyrohamban, halállal állva szemközt, a hitnek feltámadását szemlélték bajtársaiknál vagy érezték a saját szivükben. Ugyancz a jelenség azoknál, a kik itthon szenvednek, a kik közvetlen veszélytől óva, ezer haláltól környezett szeretteikért remegnek és könnyes éjszakákban álmatlanul hánykolódnak sötét gondjaik, lélekemésztő aggodalmaik közepette. Az ő szivükön is rést tört magának a vallás, ők is öntudatlanul Istenhez közelednek. A rideg, megmerevedett lelkek meglágyulnak, a magasból egy-egy fény-sugár lopózik a szivekbe, átmelegednek, a jég megtörik, olvadásnak indul és élet hullámszik ismét ott, a hol a közöny fagya halálra dermedtette az Istent kereső vágyakat. Itt is ébredés, itt is feltámadás. Isten lelke szállt az elszáradt csontokba. Ne sopánkodjunk azon, hogy annak a borzadalmas fürgetegnek kellett jönnie, hogy új életre keltse azt, a mi sok lélekben meg volt halva. A renaissance bekövetkezett. Használjuk fel! Azt látjuk, hogy azokban a gyülekezetekben, a melyekben eddig is szívesen jártak templomba és a melyekben a prédikáció nem vendége, hanem gazdája az istentiszteletnek, a háboru kitörése óta, különösen péntekestéken zsunfolásig telnek meg a zsinagóga csarnokai, de felkeresik a templomot ott is, a hol eddig bármely okból nem történt. A lelkek megszomjuhoztak. A hivek, különösen a nők vallásos táplálékra vágyódnak. Adjuk tehát meg nekik szíves készséggel. Ne fukarkodjunk és ne aggaszson, hogy egyesek talán túlbuzgóságot fognak szemünkre lobbantani. Minden beszédünk pedig a háboruval legyen vonatkozásban. A lelkek érdeklődését a nagy nemzeti viadal köti le, minden másegyéb háttérbe szorul és nem kelt figyelmet. Nem természetes-e? Hát nem foglalta-e le egész lelki világunkat a háboru, vajjon érzelmeink és gondolataink nem sietnek-e vissza hozzá, ha egy-egy önfeledt pillanatban másfelé terelődtek?

És ne féljünk attól, hogy kifogyunk a tárgyból vagy hogy elapadnak a források, a melyekből a hivek számára táplálékot meritünk. Nyolc hónapja, hogy dühöng a háboru és a heti szakasz még egyetlen egyszer sem hagyott cserben, pedig voltak hetek, a melyek nem egy, hanem két, sőt három beszédre is adtak alkalmat. Nem a tárgy hiánya, hanem bősége ejthet zavarba. Lelkesíteni, buzdítani, bátorítani, kitartásra serken-

teni, csüggedéstől óvni, bizalmat ébresztetni, vigasztalni, áldozatkészségre, lemondásra, szerénységre, az igények csökkentésére, az erőknél és javaknak kellő értékelésére, a segítő akciókban való részvételre sarkalni, a háborúval kapcsolatos kérdéseket a vallás eszméivel, hagyományaival és a történelem, különösen Izrael történetének szövénőkével megvilágítani, folyton ébren tartani ügyünk igaz voltának tudatát, a diadalnak és ezzel kapcsolatban a háborút követő boldogító békének, a nemzet erőmegújulásának és felvirágzásának, az egész emberiség haladásának, kulturájai gyarapodásának, a háború ütötte erkölcsi sebek gyógyulásának, a gyűlölet elnémulásának, a szeretet győzelmének, a nagy ideálok megvalósulásának reményét – mennyi jelentős tárgy, mennyi magasztos feladat! Pedig csak példákat hozunk fel annak illusztrálására, hogy prédikátori tevékenységünknek mily széles tere nyílt, mily gazdag források fakadtak. És ezekkel a példákkal nem utmutatást akarunk adni kartársainknak, a kiknek erre szükségük nincsen, hanem csak arra a fokozott jelentőségre rávilágítani, a melyet a szószék a háborútól nyert és a melynek kellő értékesítéséből a legnagyobb áldások áradnak a hivek lelki életére.

Prédikátori tevékenységünk azonban csak egyik alkotórésze annak a lelkészi munkának, a melyre a háború szólít. Ha valamikor, ezekben a nehéz napokban kell tágitanunk papi feladataink körét, szélesítenünk azt a mezőt, a melynek megművelésére hivatásunk kötelez. A háború a leggondosabb *lelkipásztorkodás* termékeny alkalma, a melyet ki nem használni vétkes mulasztás. Ha arra szorítkozunk, hogy csak azoknak nyujtsunk lelki táplálékot, a kik azt kérik tőlünk, de nem visszük el olyanokhoz is, a kik nem közelednek hozzánk és templomaink kapuin nem hajlandók zörgetni és ha beérjük azzal, hogy *szavunkkal* igyekszünk felemelni a sziveket, de nem vesszük ki részünket a *segítés* sokágu munkáiból, a melyeknek buzgó végzésével a példaadás kötelezettségénél fogva is tartozunk azoknak, a kikre a háború megpróbáltatásokat küldött és szenvedéseket mért, nem teljesítettük kellően feladatunkat. Felkarolni mindenkinek ügyét, a ki bármely tekintetben támogatásra, istápolásra szorul, mulhatatlan kötelesség. Ezekben a napokban kell bizonyosságot tennünk arról, hogy csakugyan *pásztorai* vagyunk hiveinknek, a kik hűséges, odaadó gondozásukban látjuk hivatásunkat.

Erre a gondozásra pedig fokozott mértékben tarthatnak igényt azok, a kik hadi szolgálatot teljesítenek: a harctérre vonulók és az onnan sebesülten vagy betegen visszatértek. Nem részletezünk. A támogatásra és segítségre való alkalmak nagyon sokfélék. Csak egyet akarunk hangsúlyozni. Nem szabad *bevárjunk* az alkalmakat, hanem fel kell *keresnünk* azokat.

Különösen a kórházakra szeretnők irányítani kartársaink kegyes figyelmét. A kórházak gyakori látogatása terhes, sok időbe és fáradságba kerülő és nagy lelki megrázkódtatásokkal járó feladat. De nálánál nemessebbet és hálásabbat nem képzelhetünk. A beteg vagy sebesült testileg és lelkileg kimerülten kerül a kórházba. Tette gyakran borzadalmas kinkokat szenved, lelkében ott vannak a csaták véres képei. Rettenetes emlé-

kek. Mennyi veszély és szenvedés. Mit látott, mit tapasztalt. A kórház biztosságot, pihenést, ha lehet, gyógyulást nyújt neki. Testéről – mindig hozzá kell tennünk: a lehetőséghez képest – gondoskodva van. Ápolják, bekötik sebeit, gyógyítják. Az orvosok nagyszerű munkát végeznek. Az ápolók megteszik kötelességüket. Megvan a rég nélkülözött tisztaság, megkapja a rendes ételmezt. De mindez csak a testnek szól. A léleknek nagyrítván jut valami. Nagy kórházakban és egyáltalában ott, a hol önkéntes ápolónők nem működnek, alig, alig valami. Az orvosok túl vannak terhelve, be kell érniök a beteg, összezúzott test gondozásával. Mily mérhetetlen áldás, ha van valaki, a ki a szenvedőnek *lelkéhez* meleg részvétellel közeledik, a ki az elhagyatottság érzetét küzdi le szívében, a ki bizalmasan szól hozzá, bátorítja, vigasztalja, megtudakolja kívánságait, hirt ad felőle szereteteinek, az orvos figyelmét irányítja reá, esetleg egy kis anyagi segílyt juttat neki, ha minden fillér nélkül szükölködik, vagy eljár érdekében, hogy helyzetén könnyítsen, szenvedésein enyhítsen. Erre mi vagyunk hivatva és ha ezt a magas feladatot odaadással teljesítjük, a vallás ügyének is értékes szolgálatot teszünk, mert alkalmat nyújt, hogy visszahódítsuk az elpártolt lelkeket és újból erősen magunkhoz kapcsoljuk azokat, a kiket már csak nagyon laza kötelékek fűztek hozzánk. Ennek a gondozásnak emlékei sohasem tűnnek el a lélekből és – számos példával bizonyíthatjuk – nemcsak hívőket nevel közönyösökből, hanem tisztelőket szerez vallásunknak és felckozetünknek máshitűek körében is.

A munka nagy és megpróbálja az erőt. Naponta órákat kórházakban tölteni nem csekély feladat. Pedig erről van szó. A hivek el vannak szórva és az érdeklődésnek másvallásuakra is ki kell terjednie. A betegek gyakran csak néhány napig maradnak egy-egy kórházban, máshová mennek és helyüket mások foglalják el, a kórházakat tehát sűrűen kell látogatni, hogy a gondozás hiányos ne legyen. De magasztos feladat és ha van valami, a mi büszkékké tehet hivatásunkra és annak becsét mások szemében is gyarapíthatja, azt abban találjuk, hogy alkalmakat nyit, hogy ily súlyos, nagyszerű időkbén a felebaráti szeretet legnemesebb munkáját végezzük és nehéz órákban támogatói lehetünk azoknak, a kik gondozásunk nélkül elhagyatottaknak éreznék magukat.

A tábori lelkészetről.

A haladó korszellem minden utat módot megragad, hogy lehetőleg enyhítse a háboru borzalmait. Igyekszik gyors segílyt nyújtásával az ütött sebet bekötözni, az összezúzott testrészt megmenteni, vagy legalább is rögtöni orvosi beavatkozással az elesettnek életét megtartani. Hogy a modern irtózatossan gyilkos fegyverek halálos tüzelése mellett is aránylag csekély a halálozási százalék, ezt tényleg annak köszönhetjük, hogy a segílyhelyek és kötözőhelyek közel vannak a küzdelmek szinteréhez, elég gyorsan kötözik be a vérző sebet, kimossák a felszakított kötőszöveteket.

Elmondhatjuk bátran, hogy ha nemesebb szervek nem sérülnek meg, csaknem bizonyos a sebesültek életben maradása.

Ámde a modern művelődés még tovább akar menni abban az igyekvésében, hogy a szörnyűségek közé bevigye a fájdalmak enyhítésének munkáját. Nemcsak a testnek fájdalmait és szenvedéseit akarja elviselhetőbbé tenni, hanem a végtelenségig felzaklatott lelki életnek is segítséget rendel. A testi szenvedések gyógyítása mellé a lelkiek orvosát is táborba viszik: a *lelkészt*. Jó sorsom engem is odaállított.

Midőn az általános mozgósítás idején tábori szolgálatra – örömmre – behívót kaptam, gondolatban igyekeztem új hivatáskörömet körvonalozni magam előtt. A pap gondozza – véltem – a tábori élet közepett is a vallásos szükségleteket; istentiszteleteket tart a pihenő, tartalékban levő legénységnek, a midőn az isteni közelségre fokozottabb mértékben vágyó legénység és tisztikar nagy szeretettel fogadja a szent ígét. Buzditást ad a harcra indulónak és az Ég oltalmába ajálja azokat. Majd a harc után a sebesültek között a fájdalomtól kinzottakat igyekszik türelemre bírni, az orvos után kiáltozót türelemre inteni és a halódót utolsó útjára előkészíteni. Azután a pap szomorú kötelessége az elhunytakat vallásos szertartásaik szerint eltemetni, anyakönyvet vezetni az elhunytokról, végső akaratukat írásba foglalva, azt illetékes helyre juttatni, reájuk bizott emléktárgyakat és értékes holmikat az érdekeltekhez küldeni. Szóval mindazt, a mi a papnak a polgári életben hivatásköréhez tartozik, a tábori életben is megvalósítani igyekeznek.

Sok munka vár tehát a tábori lelkészre. Így gondoltam én ezt a háború első napjaiban, amikor hadosztályommal az orosz határra értünk és jó néhány kilométerre a lövészárkoktól, a kötöző helyeken ütöttük fel tanyánkat.

Ma azonban abban a helyzetben vagyok, hogy úgy saját tapasztalataim, mint ebben a tárgyban tábori lelkészkollegáimmal folytatott levelezéseim alapján készséggel felelhetek Főtisztelendő Szerkesztő ur kérdéseire, melyekben ezen intézmény szerepéről, hasznáról, fogyatékoságairól, könnyen pótolható hézagairól kér tőlem e hivatást megvilágító részleteket.

Nyugodt lélekkel mondhatom, hogy én keresve kerestem ott a munkát, hogy hasznossá tegyem magam, de ez aligha sikerült, mert a tábori lelkészség a mai szervezetében nem tud megfelelni céljainak. Bármily szent lelkesüléssel indul is a tábori lelkész hivatáskörébe, igen rövid időn belül meggyőződhetik arról, hogy ő mint pap, illetőleg mint lelkész, mai szervezetében teljesen fölösleges a táborban. Mielőtt részletezni kezdeném állításomat, legyen szabad a következő írásbeli nyilatkozatokat előrebocsájtanom. *Schmidt* János evangélikus tábori lelkész azt írja: »Egész idő alatt, míg ott voltam, nem volt semmi, de semmi funkcióm. Loptam Istennek drága napját... egyéb dolgom nem volt, el-ellátogattam a kötözőhelyre és Tolstojnak Anna Karenina regényét olvastam.« *Mihályfi* Ákos egyetemi előadásában (35. oldal) ezt írja: »A katonai lelkészségek jelen szervezetükben nem elégségesek arra, hogy

a táborokban fekvő katonaság lelki szükségleteit kielégítsék. Nemcsak nálunk van ez így, de Németországban is, a hol azonban igyekeznek a bajon mielőbb segíteni is.« – Dr. *Feldmann* Artur a déli harctérről ezt írja levelében: »Istentisztelet tartásáról természetesen szó sem lehet. Unom magam. Semmi dolgom sincsen.« *Schwarz* Gábor dr. ugyancsak a déli harctérről így ír a M. Zs. Sz.-ben (71. old.) ... »nekünk lelkészeknek soha sem volt módunkban hiveinkkel összejönni ... igazán elmélkedtem arról, hogy tulajdonképen mi célból vagyok tábori lelkésznek behiva ...« Vagy másutt: » ... hát az igaz, másként képzeltem lelkesíti működésemet.« — *Klein* Sámuel dr. érsekújvári kollega így ír: » ... Dolgom egyáltalán nincs. Olykor-olykor bemegyek az Etappenkommandó irodájába, ahol átnézem a beérkező anyakönyveket.« A multkor *Szekeres* A. egyik napilapban fejtegette, hogy a tábori lelkészek mindent tesznek a háboruban, csak épen nem lelkészkednek ... Ez csak néhány nyilatkozat, de határozottan fedi a való tények állását.

Istentiszteletet nem lehet tartani. Nem azt mondom, hogy a háboru első hat hónapjában egyáltalán nem volt még a különböző vallásfelekezeteknek istentiszteletük. Hiszen magam is elvittem a közelségben álló zsidó katonákat templomba. Nem is egyszer történt ez ottlétem alatt. Krukienice, Jaworow, Magierow és Uhnów templomainak falai beszédes tanui lehetnének buzgóságomnak, melylyel elindultam és megkezdtem papi működésemet. Ámde bevallom, hogy csak megkezdtem. A mint az első tűzbe jutott hadosztályom, a mint éjjel-nappal megfeszített figyelemmel kellett a maguk őrhelyén, lövészárokból, járőri minőségben elővéd vagy hátvédként kitartaniok, minden mást elfeledve, katonáinknak – attól a pillanattól kezdve közös imádkozásról szó sem lehetett. Csak azon egynéhány katonával érintkeztünk, kik a gazdasági hivatal személyzetéhez, őrséghez, avagy a kötözőhely őrségéhez tartoztak. Nemhogy a fronthoz, de még a segélyhelyhez sem engedtek közel bennünket. Nem tudom, hogy mindenütt ugy volt-e, mint a mi hadosztályunknál, de a többi tábori lelkész értesítéseiből azt látom, hogy nem volt különbség sehol. A tartalékban levő vagy a tűzből visszavont csapatokat mi fel sem kereshettük, hiszen a hadosztálytörzs folyton, sokszor minden órában változtatja állomását, hogyan találunk tehát vissza csapatunkhoz, ha elhagyjuk kijelölt helyünket?

»Kijelölt helyünket ...« Ez megint külön fejezetbe tartozik. Soha nem tudtuk a továbbvonuláskor, hogy hol van tulajdonképen kocsijaink kijelölt és papiron pontosan megállapított helye. Hol az ágyuk közé kerültünk, – mint egyszer Sterziskán, egy Wassermann nevű zsidó mágánás telepén – majd az ezred trainjéhez kerültünk, pedig nekünk a hadosztálytrainnál lett volna a helyünk, majd az egészségügyi intézményhez csatlakoztunk, mert a szolgálati szabályzatunk egyik paragrafusa szerint ott is kell lennünk, egyszer pedig orosz területen úgy elmaradtunk egy elhagyott kastélyban, hogy ha – az evangélikus kollega tanácsára – a táviró osztaggal együtt vissza nem vonulunk, elfognak bennünket az

oroszok, mind a négy vallásfelekezet lelkészét. Egyszóval minden lépésben éreztük, hogy még *nem vettünk részt nagy gyakorlaton, a hol a katona megtanulja, hogy mi a kötelessége a harctéren.*

Kissé eltértem ugyan tárgyamtól, de szükségem volt erre a közbeszurásra. Ebből merithetjük majd az egyik tanulságot. Egyszer megtörtént ugyanis, hogy azt kérdeztem egyik főtisztünktől, megunva a bizonytalanságot: »Ugyan kérlek, mondd meg nekünk, hogy hol van a mi helyünk?« mire azt felelte a kérdezett tiszt: »Kedves Szentatyáim, menjetek a hol akartok, tegyetek a mit akartok, csak senkinek utban ne legyetek!« Bizony igaza volt neki. Istentiszteletet nem tudtunk tartani, ellenben utban voltunk sokszor, mindenkinek.

Saját tapasztalatomból levont véleményem tehát első sorban is az, hogy *béke idején nagygyakorlatra kell elvinni a tartalékos tábori lelkészeket is, hogy a helyes beosztásokat megismerjék.*

Más hivatásunk a táborban a kötőhelyen és a halottak körül lenne. Ez utóbbiról azonban azonnal megjegyzem, hogy a halottakat egészségügyi katonáink sokszor a legnagyobb tűzben földelik el, de sohasem veszélytelen helyen. Mi csak ama halottak körül teljesítettük kötelességeinket, kiket még élve visszaszállítottak valamely tábori kórházba, vagy állandó kötőhelyre és ott hunytak el. Ilyen egyrészt igen kevés akad, másrészt e helyek legtöbbje helység közelében van, a hol pap is van, temető is van. Én is kiadtam egynéhány halottat a közelben levő hitközségnek.

Maradna egyedül a sebesültek körül gondoskodás, vigasztalás, bátorítás. Ez az egyetlen hely, hol igen használhatnának bennünket, – ha tudnók a sebeket kötözni! Mert ott minden orvos kevés. Ha a sebesülthöz lehajoltunk és megkérdeztük, hogy mit kíván, mind azt felelte: friss kötést! Ott valóban nem használ a beszéd, a türelemre intés, a papi szó, ott a tett hiányzott! Nem tudtunk kötözni! Kötözés közben, a test gyógyítása közben a lelket is erősíteni: ez lenne magasztos feladat! Könnyebb sebeket kimosni, kötést ujitani, ezektől az irtózatosan igénybe vett orvosokat mentesíteni, az egészségügyi katonáktól e könnyebb feladatokat átvenni és e közben papi vigasztaló szóval *beszélni, a cselekvés mellett – így látom én helyesnek ma a tábori lelkészi feladatot.* Egész rövid idő alatt ki lehetne bennünket képezni e végtelenül hasznos és magasztos feladatra. Ha az önkéntes ápolónőket 6 hét alatt képesekké teszik rövid tanfolyam hallgatása után a kötözésre és sebmosásra, mily könnyen sajátíthatnók mi is el ezen egész életre szóló tudást. Hogy mikor volna ennek ideje, ez már részletkérdés, de erről is alkottam már véleményt magamnak.

Segítettünk mi is a betegeknek. Megigazitottuk fekvéseiket, vizet vittünk nekik stb., de ez kissé drága mulatság az államnak, hogy ezért a kisegítői ápolói munkásságért dupla kapitányi fizetésű embereket, papokat alkalmazzon, azokat elvive a rendes munka köréből, a hol ugyanolyan munkakört hanyagolnak el, a milyent a táborban kellene, de nem képesek elvégezni.

Véleményem szerint kétféle változtatást kellene első sorban is a tábori lelkészet mai szervezetén tenni. Először kimondani, hogy csak az a lelkész teljesíthet tábori szolgálatot, a ki már legalább egy nagy gyakorlaton részt vett, tehát ismeri a tábori életet, a csapatbeosztást. Másodszor elrendelni, hogy legalább hat hétig terjedő kurzuson kiképeztesse- nek a tábori lelkészek is kötözésre, sebmosásra.

Szent meggyőződésem, hogy ilyen ajánlott módon már is sokat segítenénk a tábori lelkészkedés hasznosabbá tételén. A háboru tapasztalatait minden téren levonják az arra illetékes tényezők. Nekünk is kötelességünk, hogy a papságnak a harcoló katonák közötti munkáját minél tökéletesebbé, célszerűbbé és hatékonyabbá tegyük. Midőn a táborban mindenki emberfelettit végez és hazáját szent lelkesedéssel szolgálja szegény és gazdag, tudós és a tudásnak hijján való, akkor nem méltó a papsághoz, hogy ott összetett kézzel, munka hiányában, lelkiismeretétől bántva, panaszra nyissa száját. Ezeket találtam én a tábori lelkészség legszembeötlőbb fogyatékoságainak becsületes meggyőződésem és felfogásom szerint.

Jászberény

Dr. Kálmán Ödön.

Imádság

a csatákban elhunyt katonákért tartott gyászistentiszteleten.

Kegyelmes Isten, Mindenható, az emlékezéssé csendesült fájdalom óráján Téged szólítunk. Gyógyítsd meg sebeinket, fájdalmainkra tekints, töröld le könnyeinket, emlékezésünket áldd meg, vigasztalj minket.

Nincs perce az időnek, melyben szótlánul bár, ne imádkoznánk Hozzád s ha gyöngye szivünk nem tudja formás szavakba öltöztetni áhítatunkat, Te tudod, Te érzed, a szó, a sóhajtás előtt már szivünkbe látsz. Uram, ha mondjuk: a fiam, ha asszonyok ajka töredezi: a férjem, ha kicsi gyermekek sóhajtják: jó apánk, Te előtted elég imádság.

Áldunk Téged, mert jónak, irgalmasnak mutatkoztál mihozzánk, ha kedveseink életére oltalmad kegyelme sugárzott s vele lelkünket ma is, a hogy tegnap és tegnapelőtt üdvösségbe fürösztötted. Irgalom atyja, ne ítélj meg minket haragodban, ha mégis, mégis mi sirunk, mi félünk s remegésünket nem tudjuk Előtted rejtegetni, hogy míg ma Feléd esengünk, mi történik addig, míg szemünket Hozzád emeljük, nem borul-e sötétség a nekünk életünknel is drágább szemekre? Mit hoz a perc, a jövő óra, a holnap, a holnapután? Tudjuk Uram, mi bűnösök vagyunk nagyon, most is bűnösök, nem irgalmadért hálálkodunk, de félelemben reszketünk, ne ítélj meg minket haragodban, de jóságod szerint gyarlóságunkat ne feledd.

Tudjuk Uram, mindenek felett kegyelmed virraszt, a halottak, csaták megöltjei az Életért halnak, a Te jobb, igazabb, teljesebb új Világodért. De – ó, ne büntess minket – a halál féltettjei a mi fiaink, testvéreink,

hites uraink. Élet és halál Ura, ne vedd el őket mitőlünk! Élet és halál Ura, lásd – s ó, ne büntess érte – lásd, nem tudunk mi örülni a Te új, jobb Világodnak nélkülük, nincs nekünk Világ, ha ők nincsenek, nincs nekünk Élet, ha őket halálra szántad.

Légy velünk, adj erőt, elepedünk már a sirásban, elfáradunk a könnyezésben. Óvj meg a kétségbeeséstől, ne hidd az órát, melyen szivünk összetörik.

Meg akarunk erősödni, bizni, hinni akarunk Benned, Te velünk vagy, nem hagysz el.

Ne hagyj el, légy velünk, állj mellénk s kik karddal, fegyverrel jönnek ellenünk, érezzék, lássák, Te a mi pártunkon vagy. Érezzék, Te vagy a fegyverünk, Neved erőnk, Irgalmaid bizalmunk, Segítséged győzelmünk.

Lássák, hogy a kiket elveszítettünk, Érted haltak, a Te prófétáid, az új Világ kertjének ágyát önvérükkel áztató kertészei. S Te szeresd, becézd őket, áldó szavunkhoz fűzd csendesen nyugtató irgalmadat. Ne engedd nevüket feledésbe veszni, de fond körül az emlékezés, megdicsőülés örök glóriájával.

Minket is taníts meg, hogy szeressük őket, lágy lélek-csókkal homlokuk illeszteni, lágy lelki kezekkel vérfolyásos arcuk megsimogatni, nevüket szivünknek ékszerartójában arany polcra tenni, mint gyémántos ékszer. Minket is taníts meg sohase feledni, őszülő fejjel is csak rájuk gondolni, elaszott ajkkal is csak róluk beszélni, emléküket, drága, örökös ereklyét végtelen időknél örökségül hagyni. Minket is taníts meg róluk ünneppel emlékezni, minden tavasz virágát ő elénk szórni, téli esték csendjén csak róluk regélni, csak nekik örülni, csak őket siratni, minden imádságban meg, megemlegetni.

S kihullott vérük nyomán fakadjon áldás, áldás a földnek, áldás a szivekre, boldog áldás a hazára, békés szeretet a világra, csendes megnyugvás égő szemekre, könnyázott arcokra.

A Te szent akaratod szerint cselekedj velünk. Amen.

Sümege

Dr. Pfeiffer Izsák

Az Országos Rabbiképző-intézet.

Főiskolánk komoly falai február 10-én ünnepi gyülekezetet láttak. Az intézet két növendékét avatták. A magasztos aktust megelőző képesítő vizsga bizottságának tagjai Dr. *Fischer* Gyula mint elnök és Dr. *Venetianer* Lajos, mint az akadályoztatása folytán meg nem jelent Dr. *Szidon* Adolf helyettese, voltak. Dr. *Klein* Miksa és Dr. *Morgenstern* Ernő tettek vizsgát és kapták meg a szent tisztség betöltésére feljogosító rabbicimet. Az avatáson a vallás- és közoktatásügyi minisztérium képviselőjében megjelentek Dr. Csorba Ferenc miniszteri tanácsos, Dr. Schindler Artur osztálytanácsos és Prodám János előadó. A vezérlő bizottságot képviselték Dr. *Mezey* Ferenc kir. tanácsos elnök, továbbá Dr. *Bánóczi* József egyet. tanár, tanítóképzői igazgató, *Dirszty* Béla báró, Dr. *Kohner*

Adolf báró és *Winterberg* Gyula udvari tanácsos. A tanári kar teljes számban jelent meg. A bevezető ének után Dr. *Fischer* Gyula a jelöltekhez a következő beszédet intézte:

Kedves kartársak, ifju barátaim, eredményes vizsgák után érdemeknek bizonyultatok arra, hogy rabbikká avassunk, Izraél tanítóivá, benneteket. Mint az anyamadár fiókáit, úgy bocsát szárnyra mindkettőtöket a mi főiskolánk, abban a hitben, hogy aggodalom nélkül teheti és hogy lelketek megtanulta a biztos röpülést. Elhagyjátok im e csöndes falakat és kiléptek a zajos életbe: *לעשות את כל מלאכת עבדת הקדש* »*hogyan teljesítsétek a – remélhetőleg közel jövőben – nektek jutó szent szolgálatot.*«

Miben fog állani ez a szolgálat? Sok feladat megoldásában, számos irányba elágazó munka végzésében; a mit azonban mégis csak az a szócska fejez ki, mely a heti lecke jelentése szerint Mózes előtt zengett föl, az az egyetlen szócska: *להורותם* »*tanítani.*« Tanítani: Istenfélelmet és emberszeretetet, hitet és erkölcsöt, hűséget haza és felekezet iránt; tanítani: kicsinyt és nagyot, öreget és fiatalot, szegényt és gazdagot; tanítani: meg nem lankadó lelkesedéssel, férfias kötelességtudással, folyton megújuló odaadással.

Dicső ez a szolgálat és nehéz egyaránt. Dicső – mert az eszményeknek szól, az egyén és az egyetemesség legnemesebb lelki birtokai megóvásának és gazdagításának; és nehéz – mert gyakran fájdalmasan igazolja a tapasztalat Jirmejáhu próféta panaszát: *עקב הלב מכל ואנש הוא* »*Csalóka a szív és gyarló – nincs, ki azt kiismerné.*« Tanítani fogtok szépet, nagyot, üdvöst és meg fogtok lepődni – nem értenek titeket; tanítani fogjátok az igazságot, a kebletekben égő meggyőződéstekeket és meg fogtok lepődni – neheztelést vontok magatokra; tanítani fogtok önzetlenül, érdek nélkül, csak a tiszta céllal szem előtt és meg fogtok lepődni – ellenkezésre találtok, még pedig kicsinyes, nem épen kifogástalan természetü okokból.

Ti azonban, ifju kartársaim, ti csak a dicső voltát lássátok hivatásoknak, ne a nehézségeket. Csak azért említettem én föl ezeket, hogy el legyetek reájuk készülve és hogy csüggedés vagy keserűség ne bántsa sziveteket sohasem. Elnéző türelemmel, megértő lélekkel, állhatatos szeretettel ítéljete az emberekről és érezzétek magatokat megjutalmazva már, ha csak néhányan akadnak, kik – a haftóra szavával – tanuskodnak mellettetek: *כי באמונה הם עשים* »*hogyan hűséggel fogjátok föl a reátok bizott javak gondozását.*«

A szószéken és az előadó asztalnál, az istentiszteleti gyülekezet, valamint tanítványaitok körében legyen beszédetek meleg és szívhez szóló, komoly és világos, válogatott és mégis egyszerű. Mutassátok föl előttük vallásunk isteni tanának szépségét és bölcsességét, törvényei társadalomföntartó erejét, erkölcsi világszemlélete felül nem mult tartalmát. Mutassátok föl előttük a zsidóság fönséges történeti multját, a szenvedések és vértanuságok gyászos korszakait és azt a példátlan, emberfölötti kitartást,

melyet Izraél az évezredekken át tanusított rendeltetése zászlója mellett. Mutassátok föl előttük azokat az átalakító hatásokat, melyekkel befolytunk az emberiség vallásos gondolkozására és erkölcsi érzületére; azt a gyümölcsös munkásságot, melyet beleépítettünk a tudomány, a művelődés, a haladás és a fejlődés életébe és azt a csodaszerű fogékonyságot, melylyel minden időben átvettük és magunkévá tettük a körülöttünk élő világ értékes gondolatait és törekvéseit.

Ápoljátok a szivekben a jótékonyság szent szenvedélyét. A mint csak módotokban lesz, törődjete a szegényekkel, az özvegyekkel és árvákkal, a roskadókkal és a letörtekkel, a betegekkel és az öregekkel és iparkodjatok eloszlatni azt a tévedést, hogy a segítségért könyörgő fiatalságot nem kell meghallgatni, támogatni. Ébreszszétek föl és tartsátok fenn az áldozatkésztséget és hirdessétek a Szentírás és a hagyomány azt az egyetlen helyes tanítását, azt a fenkölt fölfogását: hogy jót tenni – elengedhetetlen tartozásunk mennyei Atyánk iránt, parancsoló kötelességünk embertársaink iránt.

Ily szellemben értsétek át hivatástokat, teljesítsétek szolgálatotokat.

Örökké emlékezetes időben történik fölszenteléstek; oly időben, melyben lelkünk kimondhatatlan bánatára véres fürgeteg viharzik végig az emberiségen, melyben hollófürtjeivel lebeg felettünk a zordon enyészet, a drága életek százezrei semmisülnek meg, a gonoszság és gyűlölet éjszakai rémei dülnek, a kultúra vivmányai romokban hevernek. Összeomlott az emberiség vallási, szellemi, erkölcsi életének büszke temploma. Föl kell azt újra építeni! *וְהָיָה יְהוָה יִחְזֹק אֶת בְּדֶק הַבַּיִת* *Meg kell azt erősíteni, tökéletesíteni, ellenállóvá tenni.* hogy soha többé ne szenvedjen kárt semmi vihar, semmi fürgeteg által. Vissza kell híni az embereket a hithez – de a léleknemesítő, a szavak és nevek léha imádásától megtisztult hit oltáraihoz; tanítani kell őket a jog és igazság szeretetére – de egész és igaz lélekkel való szeretetére, ki kell szedni keblükből a gőg, a hiuság, az önteltség és a képmutatás penészgombáit és beléjük plántálni a béke és testvériség illatos, szelid érzelmeit.

Erre a súlyos, de áldott munkára hívlak föl segítőtársakul, ifju barátaim.

És mikor bizva-bizom abban, hogy e munkában részt fogtok venni ott, akkor és úgy, a hol, a mikor és a hogyan csak meg fognak nyilni előttetek a lehetőségek — fölavatlak szent hivatástokra és kívánom nektek szívem meleg mélyeiből: Mennyei Atyánk koronázza sikerrel törekvéseiteket és kíséren éltetek utján gondviselő áldásaival. Ámen.

Az avatandók háláját Dr. *Klein* Miksa tolmácsolta, megemlékezően egyszersmind az elhunyt mesterekről és szólva az eszmékről, a melyek a ő és társának papi működését irányítani fogják.

Erre Dr. *Blau* Lajos igazgató az avatás aktusát végezte. Beszéde következőképpen hangzott:

Kedves tanítványaim!
 Fiatal barátaim!

A tanulmányoknak szentelt évtized után, mely idő alatt szellemetek kifejlődött, lelketek megerősödött, tudástok meggyarapodott, éltetek fordulópontjához értetek. Mint serdülő ifjak jöttetek e házba, mint kész férfiak hagyjátok el, megérett soha nem lankadó szorgalmatok és buzgalmatok gyümölcse: tanulókból tanítókká lettetek, a rabbikar tagjaivá. Oly kar tagjaivá, a mely a próféták örökébe lépett és az évezredek folyamán a szellem minden csataterén küzdött.

E szent órában, melyben valóra válik ifjuságtok álma, emlékeztetek benneteket a prófétai igére, összes tanaink rövid foglalatjára, a mely így szól: וְצַדִּיק בְּאֱמִנתוֹ יִחִי (Habakuk 2, 4) »Az igazságos hűségében él.« Ez ősi szózat legyen jelmondatotok, igazság és hűség legyen vezéretetek! Cselekedjete igazságosan mindenha és mindenhol, magán- és köztevékenységtekben egyaránt és vezéreljen benneteket minden időben igaz hűség.

Legyetek hűségesek Isten tana iránt. Buvárkodjatok benne éjjel-nappal, plántáljátok át eszméit és tanításait az életbe, testesítsétek meg önmagatokban: életetek legyen legszebb beszédetek.

Legyetek hűségesek Izrael iránt. Bárhol álltok, érezzétek magatokat egész Izrael részeiül, kiknek tevékenysége az egyetemesség üdvére irányuljon. Apró elemekből alakul ki a köz, egyesekből és közösségekből Izrael hitközössége. Ily hűséges gondolkozás mellett fokozódik majd buzgalmatok és élesbedik felelősségérzetetek.

Legyetek hűségesek a magyar nemzet, az igazság rendületlen bajnoka és a hűség eszményi megtestesítője iránt. Reá illik a nagy próféta szava: אֲנִי ה' קִרְאתֶיךָ בְּצַדִּק, וְאַחֶזְק בְּיָדְךָ וְאַצְרֶךָ וְאַתְנַךְ לְבְרִית עִם לְאוּר גּוֹיִם לִפְקָה: (Ézsaiás 42, 6.7.) »Én, az Ur, elhivtalak igazsággal, tartom kezedet, őrizlek, népek szövetségévé teszek és nemzetek világosságává, hogy felnyissad a vak szemeket, hogy kivezessed a börtönből a foglyokat, a fogházból a sötétségben ülőket.« Lelkünkben reszket a látnoki szózat: »itt élned halnod kell« és *rendületlenül hiszszük, hogy nemzetünkön is teljesül prófétai igénk: »Az igazságos hűsége által él«, élni fog örökké. Ihlesse meg a nagy idők szelleme lelketeket, hogy hozzájuk mindenha méltóknak mutatkozzatok.*

Ha ily szellemben éltek és cselekesztek, hivek lesztek önmagatokhoz és hivek lesztek iskolánkhöz, a mely benneteket szeretettel ölelt keblére, hűségesen ápolt és nevelt és most bizalommal bocsát el benneteket az élet mezejére és szeretettel kíséri majd tevékenységteket, melyre megilletődött lélekkel Isten áldásáért könyörgök.

תלמידי יקירי!

ברוכים אתם לה' הולכי תמים ודורשי תושיה, יגעתם בתורה ועמלתם בחכמה זה עשר שנים בבית מדרשנו, שמעתם בקול מוריכם ולמלמדיכם הטיתם אזניכם בתורת ה' היתה הפצנכם יום ולילה בה הגיתם, בבוקר זרעתם וזרעכם ולערב לא תגיהו ידכם בימי בחורותיכם קניתם חכמה ומדע, ועתה בהיותכם לאיש עוד תוסיפו עליהם כל ימי חיבתם.

נכון לבי בטוח כי לבבכם זה יהיה אתכם כל הימים ועל בן באמת ואמונה אתן בשם מוריכם עשרת תפארת הרבנות על ראשיכם ואקרא אליכם: יורה יורה ידין ידין יפוצו מעינותיכם הוצה ותורה יבקשו מפיכם. במקהלות ברבו אלהים אשר נתן חלקכם בתורתו והגיעכם אל כל הכבוד הזה להיות רבנים ומורים בישראל.

אחי ורעי! עוד הפעם שמעו אל דברי הבא מקורות לבי הרשו את ה' וחיו היי תורה והיי יראה שקדו על דלתות התורה יום ויום ותקימו בנפשכם: קבץ על יד ירבה יהו תמיד לנגד עיניכם דברי החכם: קנה חכמה טוב מהרוץ קנות בינה נבחר מכסף טוב מעט ביראת ה' מאוצר רבומהומה בו אם את זה תעשו לא תמעד אשוריכם ולא תכשלו לעולם והייתם כעץ שתול על פלג מים אשר פרוי יתן בעתו ועלהו לאיבול. היו משבילים דורשים את אלהים או בשמחה תצאו ובשלום תבואו אל הפעכם אל העבודה הנשאה אשר לפניכם, ללמד וללמד לשמור ולעשות. ישלח לכם אלהים הסדן ואמתו וריק לכם ברכתו ויתן לכם יד ושם בביתו ובאהלו בבית הכנסת ובאהלה של תורה לכבוד ולתפארת לכבוד התורה ולתפארת ישראל. יברכך וגו'

Az avató ünnepély minden mozzanata magán hordotta a hivatásuk jelentőségétől áthatott férfiaktól hűséggel és szeretettel gondozott intézetben uralkodó szellem bélyegét és mély hatással volt mindazok lelkére, a kik annak tanúi voltak. Az új rabbik jövődjé működése elé bizalommal tekintünk.

*

Az Országos Rabbiképző-intézet Vezérlő Bizottsága f. h. 18-án Dr. Mezey Ferenc kir. tanácsos elnökletével ülést tartott, a melyen Balogh Ármin, Dr. Bánóczy József, Dr. Blau Lajos, Dirsztay Béla báró, Dr. Hevesi Simon, Dr. Kohner Adolf báró, Dr. Neumann Ede, Dr. Venetianer Lajos, Winterberg Gyula udv. tanácsos és mucsinyi Wohl-Rumi Adolf vettek részt. Dr. Klein Mór, Dr. Várhelyi Rósa Izsó és Dr. Steinherz Jakab kimentették távolmaradásukat.

Az ülés a kegyelet adójának lerovásával nyílt meg, mely a Vezérlő Bizottság két elhunyt tagja: Dr. Simon József és Dr. Schnitzer Ármin emlékének szólt. Dr. Mezey Ferenc mély meghatottsággal idézte fel Dr. Simon József alakját. Markáns vonásokkal rajzolta a kiváló férfi jellemképét és klasszikus szavakkal méltatta a felekezet szolgálatában nagyon nehéz viszonyok között kifejtett sokrétű, nagyjelentőségű működését. Szólt abbeli törekvéseiről, hogy a magyar zsidóság számára legalább részben kivívja azt, a mit a dolgok természetes fejlődése megérlelt volna, ha a kongresszuson lerakott alapokon tovább lehet építeni és különösen azokról a nagy érdemeikről emlékezett meg, a melyekkel az Országos Rabbiképző-intézet történetében örököltette meg nevét. Főiskolánk megalkotóinak sorában övé a legelső helyek egyike és mindvégig szerető gondjainak tárgya volt az az intézet, melyet elhunyt mély gyászba borított. Ez a gyász méltó módon jutott kifejezésre Dr. Blau Lajos igazgatónak az elhunyt tiszteletére tartott gyászünnepélyen mondott mesteri emlékbeszédében, soha el nem enyésző hálája pedig a dicsőült emlékével kapcsolatos kegyeleti intézkedésekben fog megnyilvánulni. Neve ott ragyog majd az intézet jótevőit megörökítő emléktáblán, halálának évfordulóján pedig örök időken át az intézet templomában a Kaddis imát fogják végezni. A bensőséges megindulással hallgatott remek megemlékezéshez Dr. Schnitzer Árminnak szentelt kegyeletos szavak kapcsolódtak. A dicsőült, mondá Mezey, kinek pályáját nagyérdemű munkásság teszi em-

lékezetessé, csak rövid ideig volt tagja a bizottságnak. Az Országos Rabbiképző-intézet kegyelettel adózik nevének, a melyet széles körnek tisztelete övezett. Emlékére az Országos Rabbiegyesület Komáromban tartott gyász-ünnepélyt, a melyen Dr. *Neumann* Ede nagyon kiváló emlékbeszédet mondott. Részt vett az ünnepélyen, hogy ezzel a Rabbiképző és a Vezérlő Bizottság kegyeletét kifejezésre juttassa.

Az elhunytaknak szóló megemlékezést az utolsó ülés óta történt legfontosabb események méltatása követte, a melyből a bizottság egyszersmind képet alkotott magának arról a körültekintő, sokágu és mindig magas szempontoktól irányított buzgó munkásságról, melyet az elnök a Rabbiképző-intézet érdekében kifejt. Megemlékezett Dr. Blau Lajos igazgató kinevezéséről és a dicsőült Dr. Bacher Vilmos tanszékének üresedése folytán szükségessé vált helyettesítésekről, hálásan kiemelve az igazgatónak, valamint Dr. Fischer Gyulának és Dr. Venetianer Lajosnak egyes tantárgyak előadásának vállalásában tanusított készségét. A világháboru kitörése folytán a tanév későbbben nyílt meg. Hausbrunner Vilmos tanár hadba vonult, Dr. Dercsényi Móricot az illetékes miniszter az elnök felterjesztésére a hadi szolgálat alól felmentette. A hallgatóknak hadi szolgálatra való hazafias jelentkezését a tanári kar valamint az elnökség örömmel fogadta, a honvédelmi és vallás- és közoktatásügyi miniszterek pedig elismerésüket fejezték ki a dicséretes elhatározásért. A növendékeket irodai és kórházi szolgálatra osztották be és gondoskodás történt, hogy rituális ételmezésben részesüljenek és hogy a szombati törvényeket kellő módon megtarthassák. Buzgóságuk és mintaszerű viselkedésük a tisztikart ismételten elismerésének nyilvánítására készítette. A hadikölcsön jegyzésében a menzaalap teljes vagyonával (40,000 k.), az Éc Chajim egyesület pedig 4,000 koronával vett részt, a mit a kormány elismeréssel vett tudomásul. Ezenkívül az intézet tanárai is jegyezték olyképpen, hogy a jegyzett összeget fizetésükből vonják le. Képesítő vizsgát Dr. Klein Miksa és Dr. Morgenstern Ernő hallgatók tettek, mindketten kiváló készültséggel; a harmadik jelölt visszalépett. Pályadijat Bernáth Miklós, Geyer Artur és Niedermann Mór hallgatók nyertek. Közülök Bernáth Miklós hárommat kapott, a legjobb szónok pályadija is neki jutott. Az intézet számadásait a miniszter jóváhagyólag vette tudomásul, a Báró Hatvany család pedig nemeslelkűségének azzal adta újabb tanujelét, hogy egy neki járó tetemes összeget az elnök rendelkezésére bocsátotta. A Rabbiképző menzájának és a Tanítóképző internátusának támogatására fog szolgálni. A menza anyagi érdekei a háboru folytán háttérbe szorultak, összesen két adományban részesült, de remélhető, hogy a hitrokonok áldozatkészsége újból fel fogja karolni és lehetővé fogja tenni nemes feladatainak teljesítését. Van azonban ennél is magasabb cél: a Rabbiképző internátusának létesítése, a melynek megalapozásában elnök törekvésének egyik legfontosabb tárgyát látja.

A bizottság a jelentést meleg hálájának nyilvánításával vette tudomásul, elismeréssel adózva annak a buzgalomnak és bölcseségnek, a

melylyel elnök az intézet érdekeit képviseli és azoknak a magas eszméknek, a melyek egész működését vezérik. – A pályadíjakról szóló jelentéssel kapcsolatosan Dr. Hevesi Simon annak az óhajnak adott kifejezést, hogy a szónoki kiválóság megjutalmazására minden évben megfelelő összegű pályadíj álljon rendelkezésre és elnök ennek előteremtését is készséggel vállalta.

Ezek után a megüresedett tanszék betöltésének ügyére került a sor. Pályázókban nem volt hiány. Külföldi rabbik is jelentkeztek, de a tanári kar, a melynek a pályázati kérvények véleményezés végett ki voltak adva, a pályázók egyikét sem ajánlhatta.

Olyanoknál kellett tehát kísérletet tennie, a kik a pályázatban nem vettek részt és eredménnyel biztat egy oly férfi megnyerésére irányuló törekvése, a ki minden tekintetben méltó annak a tanszéknek elfoglalására, a melyet Bacher Vilmos annyi dicsőséggel övezett. A bizottság lelkes örömmel értesült arról, hogy elnök figyelme erre a férfura irányult, helyeslő tudomásul vette a vele, valamint a meghívása érdekében a kormányfővel eddig folytatott tárgyalásokat és köszönetének ismételt kifejezése mellett azok további folytatására kérte fel elnököt, a ki az ülést ezek után bezárta.

Az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat.

Ünnepi hangulatban vagyunk mindig, valahányszor Irodalmi Társulatunkról, munkájáról, hatásairól, vívmányairól szólunk. Céltudatosan és nyugodt előkelőséggel halad pályáján. Zajtalanul végzi feladatait, meghódítva és megtermékenyítve a szellemeket, gyarapítva javainkat és tiszteletet gerjesztve azok gazdagságával. Minden évben bőséges termés, a régi, bevált erők munkájának gyümölcsei és új területek bevetése, a melyeket a megnövekedett gárda biztatóan művel. A tavalyi Evkönyv gyönyörrel töltött el, büszkék vagyunk arra, hogy Péchi Simon imádságos könyvével Társulatunk ajándékozta meg a nemzetet, hálásan emlékszünk meg azokról a hatásokról, a melyek felolvasásaiból fakadtak és az idei közgyűlés is, melyet Dr. Vadász Lipót államtitkár, Társulatunk új elnöke vezetett, egy irodalmi eseményről ad hirt, a mely örömet fog kelteni mindenütt, a hol a magyar zsidóság szellemi élete iránt érdeklődnek és felismerik az egész felekezetre kiterjedő jelentőségét annak, hogy legkiválóbb munkásainak meg van adva a mód, hogy erejük a tudományban és irodalomban érvényesüljön. Dr. Venetianer Lajos, az Országos Rabbiegyesület ékecsillagú jegyzője, a tudományt ismét nagybecsű alkotással gazdagította. Megírta Palesztina történetét és azzal elnyerte a Kunewalder-féle pályadíjat. A mű bírálói lelkesedéssel szóltak kitünőségéről és a közgyűlés meleg ovációkkal ünnepelte a szerzőt, midőn a felbontott jeligés levél azt a nevet mutatta, a melynek az ő sokágu működése már annyi díszet adott. Ebből az ünneplésből is azt a Társulatot illeti egy rész, mely

tizenöt évvel ezelőtt első kiváló művének megírására készítette szellemi életünk e fáradhatatlan munkását.

De emelkedett hangulatunkba ezuttal fájó érzések is vegyülnek. A titkári jelentés, a melyben *Bánóczi* József, a Társulat lelke és magas-szellemű irányítója, lapidáris szavakkal ennek az esztendőnek történetét mondja el, panaszkodva szól a reánk szakadt nehéz idők szomorú hatá-sairól. A tagok évi járuléka felére apadt. Az utolsó évek hatalmas fel-lendülése után az áldozatkészség ily aggasztó csökkenése. Vajha mielőbb szünnének meg az okok, a melyekben magyarázatát leli!

A világháborúval kapcsolatos súlyos anyagi viszonyok, a melyekre a hódoló elismeréssel fogadott titkári jelentés utalt, arra indították a közgyűlést, hogy a Társulat az idén és a jövő évben is csak az Évkönyvet adja tagilletményül, noha az Ifjusági Biblia, mely szintén annak volt szánva, már ki van szedve. A Halmos-féle pályadíjat nem adták ki és újból kitűzték egy ifjusági elbeszélésre, mely tíz ivig terjedhet. Az Országos Irodának egy talmudfordítás céljaira adományozott 1600 koronáját szintén pályadíjjá alakították át. Zsidó közigazgatási kézikönyv díjazandó vele. A pályamű benyújtásának határideje 1916 október 1, terjedelme 25 ivre van szabva. A Társulat zárszámadásait és költségvetését *Beck* Dénes bankigazgató terjesztette elő. Egyhangu elfogadásuk után elnök köszönő szavai bezárták a gyűlést, a mely illusztris vezetőjének éltetésével ért véget.

Dr. Bánóczi József titkári jelentése :

Tisztelt Közgyűlés! A megpróbáltatások súlyos idejét éljük. De bizva bizunk benne, hogy nem fogunk könnyűnek találatni, hogy küzdelmünk és áldozataink mellettünk fognak tanuskodni s a Mindenek igazságos intézője érvényt keres jogunknak és teljesülést reményeinknek.

Mint nemzetünk és annak minden rétege, a lefolyt évben mi is helyt álltunk föladataink mellett. Mert művelt nép körében a kulturmunka soha-sem szünetelhet.

Husz évvel ezelőtt alakult meg Társulatunk, s nem minden megilletődés nélkül gondolok ma arra a megingathatatlan hitre, melylyel alapítói kezdeményüket közszükségletnek vélték, s arra az erős bizalomra, melylyel jövője és sikerei elé tekintettek. Mint minden emberi, különösen zsidó alkotásnál, itt is eleitől fogva több volt a feladat, mint a teljesít-mény, nagyok a célok és kicsinyek az eszközök. De a közömbösség nem lohasztotta kitartásunkat s immár kétségtelen, hogy közönségünk méltánylását kinyertük – kinyertük pedig munkásságunkkal, melynek eddigi negyven kötete leghatásosabb szószólónk. Érvük be ezuttal ennek a megállapításával. Ünneplő örömünket hagyjuk arra a bizonyára nem távoli időre, a midőn nemzetünk a győzelmes békét kivivta.

Tisztelt Közgyűlés! Tavalyi nagyszabásu kiadványunk, a *Péchi Simon* szombatos imádságos könyve, méltóztatnak tudni, csak ugy vált lehetségessé, hogy elhunyt nagyérdemű elnökünk, *Báró Hatvany Deutsch* 4000 koronát bocsátott rendelkezésünkre. De ez az összeg elégtelennek bizonyult s midőn a hiány pótlása végett a bárónéhoz fordultunk, ez a kért 1900

koronát azonnal megadta. E nagylelkűség viszonzásául a könyv címlapjára a néhai báró neve mellé kitettük nemes özvegyéét is és így e két név fénye együtt hirdeti az adakozók bőkezűségét és a Társulat háláját.

Felolvasásaink a lefolyt évben is állandóan nagyszámu közönség érdeklődését kötötték le, a mit egyaránt köszönünk a buzgó intézőknek, *Ágai Adolfnak* és *Lenkei Henriknek*, mint a kitűnő felolvasóknak, a kik között most először szerepelt külföldi tudós, a Berlinben élő nagyhirű egyetemi tanár és filozófus, *Cohen Hermann*, méltó és nagy sikerrel. *Vidéki* fölolvasást öt helyen rendeztünk: Balassagyarmaton, Békéscsabán, Nagyszombatban, Szarvason és Selmecebányán, mindenütt a helyi intelligenciának jóformán felekezeti részvéte mellett. Valóban, Társulatunk ez uton nem kicsinylendő hivatást teljesít.

A télen mi sem tartottuk meg fölolvasásainkat, a mit a közviszonyok eléggé magyaráznak. Nálunk – fájdalom – még külön ok is igazolja eljárásunkat: tagjaink évi járuléka felére apadt: 13400 koronáról 6600-ra.

Ily körülmények közt külön köszönettel tartozunk a Pesti Izr. Hitközségnek, mely a szubvenciót az idén is megadta és az Izr. Magyar Közalapnak, mely hozzájárult azon kérelmünkhöz, hogy rendes évi segélyét az idén a Társulat általános céljaira fordíthassuk. Az utolsó nagy költségvetési hiány és, a melylyel számolnunk kell, az idejü jövedelem lényeges csökkenése mindamellett arra kényszerítenek bennünket, hogy fölolvasásainkról, bár nehéz szívvel, az idén is lemondjunk. Ezért volt kénytelen az igazgatóság azt is határozni, hogy *idei tagilletményül csak az Évkönyvet adjuk*, a teljesen kész s már ki is szedett Ifjusági Biblia első kötetének megjelenését a jövő évre halasztjuk, abban a szivesen táplált reményben, hogy addig az általános gazdasági s velük a társulati viszonyok kedvezőbbre fordulnak.

Bizony megnehezült az idők járása fölöttünk. S újból megbizonyosul a rég kitapasztalt igazság, hogy irodalmi társulat *kellő anyagi alap nélkül* állandó ingadozásnak, sőt *veszteglésnek van kitéve*. Munkásnak és munkának bőviben vagyunk, de mi haszna, ha értékesíteni módunkban nincs. Ám bizzunk közönségünkben, hogy mire a béke napja kiderül, föléled megint, mint azelőtt, a közérdeklődés és közmegbecsülés, mely az Izr. Magyar Irodalmi Társulatot föntartotta és fölemelte a köz hasznára és dicsőségére.

A *Magyar Zsidó Múzeum* az öt év alatt, hogy gyűjtéséhez fogtunk, gyönyörűen fejlődött. Szinte meglepetve látjuk, mennyi érdekes, sőt értékes és becses anyagot sikerült ily rövid idő alatt összeszerezni utánjárás, adakozás és vétel útján. Mecénásainkról és munkatársainkról akkor lesz ideje egyenként megemlékeznünk, midőn a Múzeum nemsokára meg fog nyilni. De lehetetlen már most hálával nem említenem a múzeumi bizottság elnökét, *Székely Ferencet*, a kinek oklevéltárunkat is köszönjük, társelnökét, *Mezey Ferencet*, a ki a Múzeum alapítását indítványozta és állandó szeretettel gondozza és a múzeumi őrt, *Fabó Bertalant*, a ki egész lelkével csügg a szép alkotáson.

Hadd említsem még, hogy a célra alkalmas kiadványainkból sebesült katonáinknak 100 kötetet juttattunk: Évkönyvet, a Szentírást, a Zsidó irodalom történetét, a Héber költőket, a Négy fiut. Hiszszük, hogy derék katonáink épültek a szívesen följánlott olvasmányokon, melyekből az örök erkölcsi világrend igéin kívül a hazafias érzés, felekezeti türelmesség és egyetemes emberi szeretet szólnak.

Ezekbe a nagy időkbe, melyek annyi sebet ütnek és annyi dicső emléket termelnek, Társulatunknak is több vesztesége esik, mint fönnállása óta bármely esztendőben. Meghaltak *Friedländer Gyula* Désen és a volt kassai pap, *dr. Konrád (Klein) József*, érdekeink buzgó propagatorai; elköltöztek *dr. Rosenberg Gyula* és a pécsi rabbi, *dr. Perls Ármin*, felekezetünk erősségei és diszei; elhunytak *dr. Simon József* és *Weisz Berthold*, kiknek friss sirjaira helyezzük ime koszorúinkat. Mindannyian hűséges barátaink, áldozatra kész jóakaróink voltak, köztük *dr. Simon József*, Társulatunk egyik alapítója. Az ő neve és dicsősége kapcsolatos a magyar zsidóság újabb történetének minden nevezetesebb mozzanatával, s alig van társadalmi vagy kulturális közintézményük, melynek alapítása vagy fejlődése az ő nevéhez is ne fűződnek. Mint az erkölcsi és értelmi tényezők mély meggyőződésü megbecsülője, kiválóan értékelte a munkánkat, melytől sokat remélt s melyet élte fogytáig ösztönző elismerésével kísért. Élétében kerülve kerülte a nyilvánosságot, zajgásait és elismerését. Most, holtában, ellenmondása nélkül szólalhat meg hálánk és köszönetünk.

A háboru a bibliában.

II.

Sámuelre bizta a nép az első király kijelölését és ezzel elkerülni akart minden pártoskodást és versengést és egyuttal kifejezést is kívánt adni a tiszteletnek és hálának, melylyel a próféta iránt viseltetett még akkor is, midőn ennek fiai birói méltóságukkal visszaéltek és nagy apjukra szégyent hoztak. (I. Sam. 8. fej.)

Sámuel féltette ugyan az országot a királyi tulkapásoktól, az önkénytől és zsarnokságtól, de azért mégis isteni sugalatra hallgatott és kijelölte Sault, akiben látnoki szemével fölismerte az uralkodói és hadvezéri tulajdonságokat. Hogy a birák korának egyszerű erkölcsi még nem tűntek el, kitetszik abból, hogy Saul megválasztatása után visszatér, kísérve a jobbérzésüektől, földmivesi foglalkozásához. (U. o. 10, 26.)

De csakhamar alkalma nyílik vitézi rátermettségét bebizonyítani, midőn az ámoniták szégyenletes föltétel mellett kívánják Jábes-Gilead városának megadását és annyira lenézik Izrael erejét, hogy még hét napi meggondolási időt is engednek a megtámadottaknak. Ez csak azért történhetett meg, mert nem volt addig, ki a nép egységét képviselte volna.

Ezen veszély elhárításától függött az új királyság megerősítése és Saul fölismerte a helyzet nagy komolyságát és a maga és Sámuel nevé-

ben halál büntetése alatt megparancsolta, hogy mindenki zászlaja alá siessen, a minek az lett az eredménye, hogy 330 ezer főnyi sereggel indulhatott az ellenség megbüntetésére, a kit néhány óra alatt hajnali őrijáratától reggelig végkép megvert. (U. o. 11. fej.)

Ezen sokat ígérő kezdetnek nem feleltek meg Saul további tettei, de kiváló vitézsége minden kétségen felül áll és a szent krónikás röviden, de világosan följegyzí, hogy harcolt köröskörül ellenségeivel, Moáb, az amoniták fiai, Coba (Sziria) királyai ellen és a filiszteusokkal és a merre fordult, győzedelmeskedett.« (U. o. 14, 47.)

Saul szerencsétlensége volt, hogy átmeneti korban élt, a mikor Sámuelnek meg kellett mutatnia, hogy Izraelben a király akaratának gátat vethet a próféta, a ki Isten sugalmazásából teszi meg intézkedéseit. Ezt nem vette kellően figyelembe és ez okozta vesztét, azt, hogy minden tekintetben kiváló, daliás fia, Jonátán nem örökölhette a trónt. Leendő utódját Dávidban kellett megsejtenie, midőn ez legyőzte a filiszteusok elbizakodott bajnokát Góliátot és az egész nép fölője helyezte dicsőségét Saulénak.

Hiába igyekezett a boldogtalan király féltékenységét legyőzni azzal, hogy az ünnepelet fiatal hőst vejévé tette, a nyílt ellenségeskedés kettőjük közt egész az engesztelhetetlenségig fajult.

Dávidnak végre is nem marad más választása, mint bujdosással kitérni királyi ellenfele elől, kinek haragja mindaddig tart, míg fiával együtt hősi halált nem halt a filiszteusok elleni háboruban.

Róluk méltán zenghetette Dávid gyászdalában: »A megöltek véréből és a vitézek kövérségétől nem rettent vissza Jonátán ijja és Saul kardja. Hogy is eshettek el a hősök és elvesztek a háboru fegyverei.« (II. Sám. 1, 22. 27.)

Bármily nagy hálával tartozott azonban a nép első királyának, az ország állandó békéjét még nem sikerült biztosítani és ezen feladat Dávidra várt, a ki ennek a legdicsőbben meg is felelt és nem volt utódai közt egy sem, ki hozzá fölért volna. Kardja és lantja egyaránt örök halhatatlanságot biztosítottak számára és bajos volna eldönteni, vajjon mint vitéz volt-e nagyobb, vagy mint vallásos költő.

A szomszédos birodalmak fejedelmei valamennyien nehéz próbára teszik Dávid hadvezéri képességeit, de ő nemcsak győzni tud, hanem a győzelmeket kellőképpen ki is aknázza.

Nemcsak gazdag zsákmánnyal tér meg csatáiból, hanem adófizetőivé is teszi ellenségeit és őrségeket helyez el mindenütt; így juttatja országot addig nem sejtett jóléthez és hatalomhoz.

Egy különösen kimagasló vonása Dávid uralkodásának, hogy hősöket nevel példájával és a középkori lovagokra emlékeztető vitézek körével véteti magát körül.

A Szentírás ezen daliák neveit is megőrizte számunkra, 37-at sorolván föl és közülök egyesek vitézi cselekedeteit is.

Egyikről azt mondja, hogy dárdájával egymaga 800 harcost ejtett el.

Egy másikról az a hír maradt fenn, hogy addig kaszabolta a filiszteusokat, míg keze hozzá nem tapadt kardjához.

Különös vitézséget tanusítottak hárman, kik, midőn királyukat a szomjuság gyötörte, életök kockáztatásával áttörték a filiszteusok sorait és vízzel tértek vissza, a mit azonban Dávid elfogadni vonakodott. (II. Sámuel 23 f.)

Dávid harciasságára akadunk lépten-nyomon dalaiban is és nem tagadja meg természetét akkor sem, midőn szenvedései idején megalázkodva foházkodik Istenhez.

Kemény szavak törnek ki háborgó lelkéből azok ellen, kik becsületében gázolnak és álnokságukkal vesztére törnek.

Csak taláalomra idézzük a következő példákat, a harciasság illusztrálására, mely a zsoltárokat jellemzi.

»Viaskodjál Uram viszálykodóimmal, harcolj az ellenem harcolók ellen. Ragadj pajzsot és páncélt az én segítségemre és kelj segítségemre.« (Zsoltárok 35, 1–3.)

Máskor meg így fakad ki elkeseredett lelke: »Hadd emelkedjék Isten; szóródjanak el ellenségei és futásnak eredjenek gyűlölői.

Mint füstöt szállasd el őket, mint viaszok a tüztől olvad, úgy veszszenek a gonoszok Isten előtt (68, 2. 3).

A legjámborabb hit és harci bátorság párosulnak és olvadnak egybe Dávidban és az ő egyénisége kitörölhetetlen nyomokat hagyott a zsidóságban, a melynek fegyvere sok századon át a legerőteljesebb panasz volt, a mint ezt zsinagógiai költészetünk és különösen a szelichot-imák mutatják, a melyekben a zsidó néplélek mélyen megbántott önérzetének fölsikoltása hat meg bennünket.

Ezek a bűnbánó imák folytatásai a zsoltároknak, ha költői szárnyalásban mögöttük is maradnak. A harciasság szelleme lüktet bennük is, hiszen a zsidóság is joggal mondhatta: »M megbühődte már e nép a multat s jövődőt«, vagy Ezsájással: »Betelt szenvedése, jóvá tétetett bűne, mert kétszeres büntetést vett el minden vétkeiért. (Ezsaj. 40, 2.)

De térjünk vissza Izrael legnagyobb nemzeti hőiséhez.

A hadverő király végső intézkedésében sem tagadja meg magát és meghagyja trónja örökösének, hogy ne gyakoroljon kegyelmet Simi-vel Géra fiával, a ki őt Absalom lázadása alkalmával szidalmakkal illette és ne engedje békésen sirba szállni az agg Joábot, a ki béke idején megölte Abnrét és Amászát. (I. Kir. 2, 5.)

Itt kell megemlékeznünk arról, hogy Dávid történetében találkozunk először a háború erkölcsi megítélésével. – Dávid azzal a gondolat-foglalkozott, hogy Isten dicsőségére az általa kijelölt fővárosban templomot emeljen, a mely célra éveken át kincseket gyűjtött, de nagy meglepetésére előtte termett Nátán próféta és Isten nevében ekképpen szólt hozzá: »Töméntelen sok vért ontottál, nagy háborukat viseltél: te nem építhetsz templomot az én nevemnek.« (I. Krón. 22, 7 és 17, 1 kk.)

Az eszmét, mely ezen isteni kijelentésben kifejezésre jut, fölkarolták a későbbi próféták, a kik a háborút nem voltak képesek a tiszta erkölccsel megegyeztetni, mert csak a bűnben láthatták eredetét, de fölfogták azt is, hogy teljes megszűnése az egész emberiség ujjaszületésének lehet csak következménye.

Ezen remény volt a zsidó messiánikus hitnek főmagva és lényege, nem pedig a zsidó nép régi dicsőségének és boldogságának visszaállítása, a mint azt minden jogos alap nélkül reánk fogják. Nem a rajongás hozta létre az eszmék ezen egyik legnagyobbikát, hanem a legtisztább logikai belátása annak, hogy az emberiség feje felett nem lebeghet örök időken át a veszedelmek veszedelme: a háboru.

Nátán próféta hirdetésének megfelelt Salamon király negyven éves uralkodása. Salamon volt az egyedüli uralkodó, a ki harci babérokra nem áhitozott, noha hadsereget ő is tartott és különös gondot fordított lovaságára. (1. Kir. 9, 22 és 10, 26.)

Vele a bölcsesség jutott a trónra és az ő uralkodásának ideje volt az egyedüli aranykorszak Izraelben.

Halála után annál is inkább ujulnak meg a régi háborus idők, mint-hogy a birodalom két részre oszlott, a mi a szomszéd népeket támadásra bátorította. De még így is tekintélyes haderőt képviselt a két testvérország, a minek elég bizonyítéka, hogy az északi 260 évig, a déli 400 évig tartotta fenn magát.

Az előbbinek bukását az asszíriai birodalom okozta 720-ban, a másik pedig a világhódító Nebukádnecárnak esett áldozatul 586-ban. Izrael állami élete megszűnt, de nem a nélkül, hogy szabadságát körömszakadtáig védte volna az ókori világ legnagyobb hatalmasságaival szemben.

A próféták azonban népek szomorú sorsában bünei isteni büntetését látták, a melyet ők előre megjósoltak és azért a föltámadást a jövődő megtéréstől várták.

És vannak a bibliai tudósításokon messze túlmenő hiteles forrásaink arról, hogy a zsidóságból nem vesztek ki a vitézi erények és rácáfolnak a lelketlen rágalmazókra, kik a zsidóságra gyávaságot mertek fogni.

Tudjuk, hogy Nagy Sándor hadaiban zsidók is szolgáltak és hogy a Ptolomeusok seregeiben zsidó hadvezérek voltak. A Makkabeusok haditettei eredményezték a fenkölt chanuka ünnepet és tartoznak a világtörténet legszebb lapjaihoz. A legujabb időben pedig (1904) Egyiptomban 17 papyros-okmányt fedeztek föl, melyekből kitűnik, hogy 586-ban, midőn Nebukádnecár elfoglalta Palesztinát, a zsidók egy része Egyiptomba vándorolt és Felső-Egyiptom s Ethiopia közt a Fáraók megbízásából mint zsoldos határőrök telepedtek meg, hogy az országot a barbárok gyakori betörései ellen megvédjék. De ezen kizárólag katonai életmód mellett is nem feledkeztek meg vallásukról és a reájuk bizott hatalmas erődben, szentélyt építettek, mely valószínűleg az ugyanakkor visszaállított jeruzsálemi templom hasonmása volt és benne is áldozatokat mutattak be.

Nem tudni, hogy meddig maradt fenn ezen zsidó katonai kolónia,

de valószínűleg addig, míg Nagy Sándor meghódította Egyiptomot, vagyis 300 évig a k. i. e. (Ld. Blau Lajos előadását az Imit évkönyvében 1910-ről »Zsidó katonai telep stb. c. alatt.)

Végül még egy kérdésre kell megfelelnünk: Vajon a zsidóság a második század óta (132–135), midőn utolsó nagy háboruját viselte a római hatalom ellen, nem vesztett-e abból a becsületérzésből, mely a hadi-erények egyik főforrása, mert hisz jogfosztottsága együtt járt a legnagyobb testi és lelki sérelmek békés eltűrésével. Erre nézve nemcsak arra hivatkozhatunk, hogy a zsidók mióta egyenjogositva lettek, a harc-tereken mindig és mindenütt derekasan megállták helyüket és rászolgáltak a leghivatottabb elismerésére, hanem azt is merjük állítani, hogy a biblia maga, melyet a múlt nemzedékei a legnagyobb áhitattal olvastak és tanulmányoztak, ébren tartotta törzsünkben a hadi erények iránti érzéket, mert élénk tárta hajdani harcainkat és az azokban kivált hősokeket. Csak egyben vagyunk hátrábbak másoknál a háboruban, hogy a zsidó katona soha nem vetemedhetik kegyetlenkedésekre és erkölcsi érzése nem indulhat züllésnek a csatatereken sem.

Nem csak hiszszük, de látjuk is a jelen világháboruban, hogy hittestvéreink fényes bizonytságot tesznek arról, mily nagy vallásunk nevelő ereje és az eszményi önfeláldozó szeretet, melyet a haza minden hű fiától joggal elvárhat.

Székesfehérvár

Dr. Steinherz Jakab.

Gyakorlati lelkészkeskedés.

Nagyon tisztelt kollegánk, Dr. Flesch Ármin mohácsi főrabbi a kartársak hozzászólását várja egy rajta megtörtént kellemetlenségéből kifolyólag szóba hozott ügghöz. Jeremiás prófétával kell szólanom: szót kell emelnem, mert az isteni hitért emelendő szó ég bennem, nem bírok vele.

Dr. Flesch egyik műve, »A rabbi és hitközsége« című, eléggé igyekszik a rabbijelölteket megtanítani arra, miképpen kell viselkedniök majd röghös pályájukon. De arra nem mutatott rá, hogy egyik kartárs miképpen viselkedjék a másik irányában. Itt a *די להשיב ברמי* elve érvényesülhet csupán. Megütököztem, megdöbbsentem Dr. Flesch kollega cikkének olvasásakor, midőn emliti, hogy egy nagyobb vidéki város rabbijának küldötte el művét, ki válaszában egyebek között ezt mondotta: »Paptól nem lehet kivánni, hogy valamely könyvvel, még ha hagada is, házaljon, ez nem méltó hozzá.«

Nem hinném, hogy Dr. Flesch »házalást« kivánt volna kartársától. Csak arra kérhette, hogy alkalom adtán, pl. beszélgetés közben sziveskedjék hiveinek figyelmét irányítani munkájára. Joggal tehette, mert Hagádája a nyelv szépségénél és szellemes magyarázatainak becsénél fogva igazán hézagpótló munka.

Meg tudom nagyon is érteni, hogy Dr. Flesch kartárs lelkületét, a ki már több népszerű művel gyarapította a magyar-zsidó irodalmat, igen

bánthatta ezen válaszában egy kollega részéről, mert ha mi nem teszünk saját érdekeink elősegítéséhez, hogyan várhatunk mástól valamit?

Kíváncsi vagyok, hogy miképpen terjednek el ama kartárs ur hitközségében a zsidóságot érdeklő művek, hogyan ismerteti meg híveivel és az ifjúsággal a zsidó irodalmi társulatokat, a zsidó jótékony egyesületeket stb., ha »házalás«-nak minősíti azt, ha beszélgetés közben arról is teszünk említést, hogy megjelent egy דבר בעתו egy olyan mű, melyet örömmel kell hogy üdvözöljön minden hitrokonunk.

Részemről boldognak érzem magam, ha egy közérdekű munkát tudok híveimnek avagy tanítványaimnak ajánlani, mert ezzel kettős szolgálatot vélek teljesíteni. Szent vallásunk érdekét mozdítottam elő vele, azután meg az illető szerzőnek költségéhez járultam hozzá, melylyel műve kiadása járt. Tehát sem méltatlan, sem felesleges munkát nem végez akkor a pap, ha egy közérdekű vallásos irányú munkát vagy intézményt megismertet híveivel. Sőt! *kötelessége* ez a papnak. És kinek lenne kötelessége, ha nem a lelki vezérnek?

Ha egy közérdekű művet avagy cikket olvastam, nem is tudok nyugodni addig, míg ezt meg nem ismertettem valamelyes módon híveimmel avagy ha megértik, érettebb tanítványaimmal. Hiszen a zsidó gyakorlati életbe kell bevezetnünk tanítványainkat is, mert ואם לא עשיתי ואם לא אימתי ha most nem, hát mikor?

A »Hagada« pedig el fog terjedni, még ha volna is valaki, a ki ezt meg akarná gátolni. Azt olvassuk R. Eliézer Borajtájában, hogy Ahasvéros király felolvasói Mordechainak a krónikában megírt nemes cselekedetét el akarták hallgatni. De a kihagyott sorok maguktól olvasódtak לפיכך אין כתוב וידו קראים אלא וידו נקראים A »Hagáda« is ott lesz nem sokára a magyar zsidóság ünnepi asztalán, meghódítva az intelligenciát, mely tanulni, gyönyörködni és épülni akar a zsidóság örökké szép eszméin és tanain.

Hátszeg,

Dr. Steiner Vilmos.

Felekezeti vonatkozású újabb jogszabályok.

I. Az 1914. évi XXXVII. törvénycikk.

A magyar országgyűlés az 1914-ik háborús évben 52 új törvénnyel gyarapította a corpus jurist. E törvények között egy sem foglaltatik, mely a hitfelekezeteket közvetlenül érintené. Van azonban közöttük egy fontos törvény, mely közvetve a hitfelekezeteket is – *így a zsidó hitközségeket mint iskolafentartó közegeket* – érinti. E fontos törvény az 1914 : XXXVII. t.-c., mely a *nem állami tanárok – felső nép- és polgári iskolai, valamint gyógypaedagógiai tanítók – s azok özvegyeinek és árváinak ellátásáról* szól. A 107. §-ból álló törvényt csak vázlatosan ismertetjük.

A törvény miniszteri indokolása kiemeli, hogy a két évtized előtt alkotott 1894. XXVII. t.-c., mely a nem állami tanárok ellátásáról gondoskodik, revízióra szorult és oly törvényt kellett készíteni, mely mind azt

a kedvezményt, a mit az állami tanároknak az 1912 : LXV. t.-c. biztosít, a nem állami tanárokra is kiterjeszti. Az új törvény 7 fejezetre oszlik.

I. fej. *Általános határozmányok.* (1-27 §§.) Az országos nyugdíjintézet kötelékébe tartoznak az összes nyilvános jellegű jogi-, bölcsészeti- és kereskedelmi akadémiák, fő- és al gimnáziumok, fő- és alreáliskolák, felső kereskedelmi iskolák, felsőbb leányiskolák, tanár-, tanító-, tanítónő- és ovónőképző intézetek, felső nép- és polgári iskolák és gyógypaedagógiai intézetek. A korinány kezelése alatt álló *közalapokból* és közalapítványokból fentartott tanintézetek azonban nem tartoznak ezen országos nyugdíjintézethez. (1 §.) – Tagjai lehetnek a *papnevelő intézetek is*, ha állami szempontból kifogás alá nem esnek. (2 §.) – Ellátásra tarthatnak igényt ezen országos nyugdíjintézet kötelékébe tartozó tanintézeteknek végleges minőségű magyar állampolgár alkalmazottai, u. m. igazgatói, igazgatónői, rendes, rendkívüli és segédtanárai, tanítói és tanítónői. (4 §.) – Beszámítható *szolgálati idő* az az időtartam, melyet az alkalmazott mint magyar állampolgár állásában szabályszerű kinevezés vagy megválasztás alapján, megszakítás nélkül egyhuzamban tényleges szolgálatban töltött. (9 §.) – A *hadjáratban* résztvett alkalmazott ellátásának megállapításánál a hadi év hozzászámítandó. (19 §.)

II. fej. *Az alkalmazottak ellátására vonatkozó határozmányok.* (28–45 §§.) – A mely tanerő szolgálati idejének megkezdésekor 40-ik életévét még nem töltötte be, 5 évi szolgálat után tarthat *nyugdíjra* igényt; ha azonban 40-ik életévét már betöltötte, legalább 10 évi szolgálat után van nyugdíjigénye. (28 §.) – Büntetésből senkit sem lehet nyugalomba helyezni. (u. o.) – 5 évi szolgálat után bezárólag a 10-ik évig a javadalmazás 40 százalékkal, a 10-ik éven túl a 40-ik évig minden év után további 2 százalékkal kell a *nyugdíjat* megállapítani, melynek *minimuma 800 korona, maximuma 16.000 korona*, a javadalmazás összege szerint. (33 §.) – Ehhez járul a 200 koronától 1600 koronáig terjedhető *lakbérnyugdíj*. (34 §.)

III. fej. *Az özvegyek és árvák ellátására vonatkozó határozmányok.* (46–70 §§.) – Az *özvegy* nyugdíjának minimuma 600 korona, maximuma 6000 korona. (48 §.) – A tényleges szolgálatban, vagy nyugdíjas állapotban meghalt alkalmazott minden egyes törvényes *gyermeké* 24 éves korig nevelési járulékot kap. (57 §.)

IV. fej. *A temetési járulékra vonatkozó határozmányok.* (71–72 §§.) Minden alkalmazott után temetési járulék jár azoknak, a kik az elhunytnak eltemettetéséről gondoskodtak. E járulék minimuma 300 korona, maximuma 1600 korona.

V. fej. *A nyugdíjintézet jövedelmeiről.* (73–83 §§.) – A nyugdíjintézet kötelékébe tartozó *tanintézetek fentartói* az alkalmazottak évi javadalmának 7 százalékat tartoznak fentartói címen évente ezen országos nyugdíjintézet javára befizetni. (74 §.) – *A tanintézetek alkalmazottai* a javadalom 600 koronán felüli összegének, valamint a javadalom emelkedése esetén a többletnek $\frac{1}{3}$ részét egyszersmindenkorra szóló járulék

cimén, az évi javadalom 1 $\frac{1}{2}$ százalékát pedig nyugdíjárulék címén tartoznak befizetni.

A törvény VI. fejezete *átmeneti határozmányokat* (84–93 §§.), VII. fejezete pedig *záró határozmányokat* (94–107 §§.) tartalmaz. 1914. évi szeptember hó elsejével lépett életbe. (107 §.)

Örömmel látjuk, hogy e törvény a nemzeti kultúra szorgalmas munkásairól, a tanítókról és tanárokról jóakarattal gondoskodik, és bár minden irigység nélkül, de teljesen jogos fájdalommal kérdezzük: Mikor fogunk mi lelkészek, a nemzeti kultúra nem kevésbé szorgalmas munkásai, ugyanott tartani? Mikor lesz nekünk, magyar lelkészeknek is országos nyugdíjintézetünk?

II. Közigazgatási döntések.

1) *Hitközségi alkalmazottak biztosítása.* A kereskedelemügyi miniszternek ismét alkalma volt kijelenteni, hogy a munkásbiztosításról szóló 1907 : XIX. t.-c. a hitközségi alkalmazottakra nem vonatkozik. Egy konkrét esetben ugyanis úgy határozott, hogy »a hitközség által a hitközség huscsarnokában a rituális szabályok ellenőrzésével megbízott, valamint a gabella-jövedelem ellenőrzését teljesítő egyén hitközségi alkalmazott s mint ilyen, *nem esik biztosítási kötelezettség alá.*« A miniszteri döntés indoklása régi, t. i. »hazai felekezeteink országos törvényeken alapuló közjogi jellegére való tekintettel törvényhozásunk mindenkor, midőn a felekezetekre és hitközségekre vonatkozólag intézkedik, ezeket külön említi fel s nem sorolja az egyesületek vagy közintézetek általános elnevezése alá.« (Keresk. min. 75096 913 sz. rend.)

2) *Hitfelekezeti tanítók illetménye.* Az 1907 : XXVII. t.-c. 12 §-a értelmében a községi és hitfelekezeti elemi népiskolák fentartói 1910. évi július 1-től kezdődőleg kötelesek az iskoláikban alkalmazott rendes tanítók számára a törvényben megállapított minimális javadalmakat biztosítani. Egy gör. kel. hitközség az általa fentartott iskola tanítóinak járandóságait ki nem fizette, minek folytán a tanítók *a járásbiróság* előtt pert indítottak a hitközség ellen. Az ügy felebbezés folytán a királyi *törvényszék*hez jutott. A törvényszék kimondta, hogy az ügy a *közigazgatási hatóság* hatáskörébe tartozik. Innen az ügy a *hatásköri bíróság* elé került, mely végre megállapította, hogy az 1907. évi 76000 számú vallás- és közoktatásügyi miniszter utasítása minden kétséget kizár a tekintetben, hogy *a hitfelekezeti tanítói illetmények érvényesítése iránt csak a közigazgatási hatóság előtt támasztható kereset.* (Hatásköri bíróság 1913. évi 128 sz. határozata.)

3) *Hitfelekezeti adó behajtása.* Egyházi természetű követeléseknek közigazgatósági uton való behajtására csakis a *bevett vallásfelekezetek* tarthatnak igényt. De a bevett felekezetek egyházi hatóságainak végrehajtás iránti megkereséseinél különbséget kell tenni aszerint, hogy melyik felekezetről van szó, illetőleg, hogy a megkereső egyház az egyházi szolgáltatások kirovása és megállapítása tekintetében minő jogkörrel bír.

Azoknál az egyházaknál, melyek az egyházi szolgáltatások kivetésére és megállapítására törvényes joggal bírnak, a jogerős egyházi határozatot el kell fogadni végrehajtó közokiratul még akkor is, ha az érdekelt fél a tartozás összege ellen kifogást tesz. Ellenben azokkal az egyházakkal szemben, melyeknek nincs törvényesen szabályozva ama joguk, hogy hiveikre egyházi tartozásokat jogérvényesen és véglegesen kiróhassanak, az államhatalom, illetőleg a közigazgatási hatóságok beavatkozhatnak oly módon, hogy a behajtás elrendelését megtagadják és ezzel közvetve a kivetés hatályossága kérdésében is határoznak. (Belügym. 169.679/913 sz. rendelete.)

Budapest

Dr. Groszmann Zsigmond

Miniszteri rendeletek

az Országos Rabbiképző-intézet növendékeinek hadi szolgálata ügyében.

Magyar királyi honvédelmi miniszter 180277/5. szám. Az országos rabbiképző-intézet vezérlőbizottsága elnökségének Budapest. Budapest, 1914. évi december hó 8-án

Nagybecsü f. é. RK/4282. sz. a. hozzám intézett beadványára van szerencsém értesíteni, hogy az intézet rabbijelöltjeinek hazafias elhatározását meglelégedéssel és köszönettel tudomásul veszem és őket a Budapesten létesített hadikórházakhoz irodai szolgálattételre az alábbiak szerint beosztom, miről őket a részletintézkedések megtétele után értesíteni kérem és pedig: az V. Nádor-utca 25. sz. hadikórházba 3, az V. Pannonia-utca 65. sz. hadikórházba 2, az V. Hold-utca 31. sz. hadikórházba 1, az I. József-műegyetemi hadikórházba 1, a VI. Váci-ut 57–61. sz. hadikórházba 2, a IX. Soroksári-ut 136. sz. hadikórházba 1, a VII. Hernád-utca 42–46. sz. hadikórházba 1, a III. Kiscelli-ut 80–82. sz. hadikórházba 1, az I. Városmajor-ut 59. sz. hadikórházba 1, a VIII. Mária-Terézia-tér 8–9. sz. hadikórházba 1, az I. Márvány-utca 32. sz. hadikórházba 2, a II. Debrői-ut 13. sz. hadikórházba 1, a VIII. Tavaszmező-utca 17. sz. hadikórházba 1, a X. Golgota-ut 3–5. sz. hadikórházba 1. Ezek a beadványban említett rituális élelmezést és pénzsegélyt a saját külön menzában élvezhetik. Ezen elhatározásomról az érintett hadikórházakat egyidejűleg értesítettem. A minister rendeletéből Bora s. k, vezérhadbiztos.

Vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter 166267/1914. II. ü. o. sz. Az országos rabbiképző-intézet felső tanfolyama hallgatóinak azon, a tek. Elnökség 1914. évi december hó 15-én 4313 RK. sz. a. kelt felterjesztésével tudomásomra juttatott hazafias elhatározását, melylyel a rabbijelöltekre vonatkozólag a Véderőtörvényben biztosított véderőkedvezmény jogukról lemondtak, szolgálataikat a m. kir. honvédelmi miniszter urnak felajánlották, ennek folytán hadi szolgálattételre be is osztattak, örömmel veszem tudomásul a magam részéről is és e hazafias áldozatkészségért legmelegebb elismerésemet nyilvánítva. meglelégedéssel vettem tudomásul azt is, hogy a katonai szolgálatot teljesítő rabbijelöltek a ritualis

élelmezést és a pénzsegélyt saját külön menzájukban élvezhetik, valamint tudomásul vettem, hogy tanulmányaikat némi korlátozással tovább folytathatják. Budapest, 1915. évi január hó 8-án. Jankovich s. k. Az országos rabbiképző-intézet vezérlőbizottsága tekintetes Elnökségének Budapest.

Egyesületi élet.

Paizs és vért. *Imádságok izraelita katonák számára.* Az Országos Magyar Izraelita Közalap költségén kiadta az Országos Rabbiegyesület.

A Rabbiegyesület választmánya e lapok szerkesztőjének kezdeményezésére elhatározta, hogy a hadba vonult zsidó katonák számára imádságos könyvet ad ki és az Izraeliták Országos Irodájának elnökségéhez azzal a kéressel fordult, hogy a kiadás költségeit bocsássa rendelkezésére. Dr. Mezey Ferenc, a ki mindenkor lelkesen karolta fel törekvéseinket és mély hála kötelezte a rabbikart azzal a hathatós támogatással, a melyben az annak képviselőjére hivatott egyesületet a legelőkelőbb formában részesíti, méltányolván a dolog jelentőségét, habozás nélkül teljesítette óhajunkat. Közbenjárására az Országos Magyar Izraelita Közalap 10.000 példány előállítási költségének viselését vállalta. Meleg köszönet érte egyesületünk nemes, minden alkalommal bevált pártfogóinak.

Az imádságos könyvnek tervezetét az indítványozó kidolgozta és t. munkatársai azt változatlanul el is fogadták. Nem utánzata sem a Verband der deutschen Juden-tól kiadott Feldgebetbuchnak, sem a bécsi izr. hitközség kiadásában megjelent Gebetbuch für Israelitische Soldaten im Kriege című imakönyvnek. Ezek héber imákat és zsoltárokat adnak a szöveget kísérő német fordítással illetve feldolgozással. A mi imakönyvünk ezzel nem éri be, hanem önálló, a harctéren küzdő vagy kórházban ápolt sebesült katonának épülésére, bátorítására és felemelésére szolgáló magyar imádságokat is tartalmaz; a régi héber imák mellett pedig. a melyeknek kiszemelésénél szorosan a tradícióhoz tartja magát, még két új héber imádságot is ad. Ugyanaz a szellem lengi át mind a három könyvecskét, de éppenséggel nem egyformák. A »Paizs és Vért« célját a következő szavakkal jeleztük: »Ez a könyvecske nem akarja pótolni ősrégi imakönyvünket. Azoknak adjuk, a kiknek a kötelesség csak néhány pillanatot enged az áhitatra. Legyen mindig vitézeinkkel. Emelje föl őket Istenhez, fakaszson erőt, bizalmat, bátorságot lelkükben.« Az egész könyvecske negyven oldalra terjed. Héber része a legfontosabb régi imák mellett a királyért és hazáért való imádságot és egy fohászt tartalmaz. Ezek szerzője Dr. Guttmann Mihály. A magyar rész a héber imák fordítását, illetve feldolgozását adja Dr. Hevesi Simon tollából. Tartalmazza továbbá a következő önálló imádságokat: A királyért és hazáért. Fohász. Szombati és ünnepi áhitat. Ütközet előtt. Veszélyből való menekülés esetén. Győzelem után. Kórágyon (sebesült katona fohásza). Beteg bajtársért. Haldoklónál. Bajtárs temetésekor. (A harctéren). Szerzőik: Dr. Edelstein Bertalan, Dr. Fischer Gyula, Dr. Kiss Arnold, Dr. Mezey Sándor, Dr. Neumann Ede és Dr. Venetianer Lajos.

Szives köszönetet mondunk nagyrabecsült munkatársainknak és fokozott hálával adózunk Dr. Blau Lajosnak és Dr. Fischer Gyulának, a kik a legnagyobb készséggel támogatni kegyesek voltak. A könyvecske kiadása sok utánjárással és gonddal volt egybekötve, annál értékeesebb volt reánk nézve Dr. Blau Lajos közreműködése, a ki a legtöbb munkát szentelte neki, – a héber szöveg korrekturáját is ő végezte egymaga, valamint Dr. Fischer Gyula szives segítsége, a ki a szerkesztésből vette ki részét.

Az imádságos könyvecske megjelenését Dr. Mezey Ferenc január 27-én 35525. sz. a. kelt felterjesztésében hozta a nm. honvédelmi miniszter ur tudomására azzal a kérelemmel, hogy 10.000 példányának a honvédség izraelita hitű katonáihoz való eljuttatására, illetve a közöttük való szétosztására, illetve annak miként való eszközlésére nézve az Izraeliták Országos Irodáját utasítással ellátni és ez ügyben való további eljárásnak módozatait vele lehetőleg soron kívül közöltetni méltóztassék. A miniszter ur a kérelmet a következő rendelettel intézte el:

»Magyar királyi honvédelmi miniszter 24225/3. 1915. szám. Magyarországi Izraeliták Országos Irodájának Budapest. Budapest, 1915. évi február hó 12. A folyó évi január hó 27-én 35525. szám alatt a honvédség izraelita hitű egyénei között való szétosztás céljából felajánlott 10.000 példány zsidó imádság-gyűjteményt igaz köszönettel fogadom. Az imádság-gyűjtemény megjelenése után kérem a felajánlott példányokat a m. kir. honvédelmi miniszteriumi segédhivatalok főigazgatóságához beküldeni, a melynek megtörténte után megfelelő szétosztására intézkedni fogok.«

A példányok a honvédelmi minisztérium segédhivatali főigazgatóságához el is jutottak és szétosztás végett a harctéren levő csapatokhoz, valamint a hadikórházakba küldettek, illetve fognak küldetni. De minthogy ezzel nincsenek még ellátva mindazok, a kiknek az imádságos könyvet szántuk, még néhány ezret nyomatunk, a melyekből t. kartársainknak mérsékelt számú példányt rendelkezésre bocsátunk. Kérjük tehát, sziveskedjenek az elnökséget mielőbb értesíteni, hogy hány példányra van szükségük, ismételten hangsúlyozva, hogy egyesületünk egy-egy kartársnak csak kevés példánnyal szolgálhat.

Krónika.

A háboru emlékei. Vallásos életünk minden körében ott láthatók a háboru nyomai. Istentiszteletünk keretébe beilleszkedtek a háboruval kapcsolatos imák, a magánáhitaton is észrevehető hatásai. Ezeknek az imádságoknak eddig megjelent gyűjteményei vallásos irodalmunk nagyon értékes termékei és azt hisszük, lényegesen hozzájárulnak az Istenhez vágyódó és vigaszt kereső lelkek épüléséhez. Ujabban Dr. Kiss Arnold »A háboru imái« és Dr. Pfeiffer Izsák »Imák« című füzetei jelentek meg a lendületes, nemes tartalomhoz mért szép kiállításban. Egyes kartársak saját gyűlekezetük számára irtak és adtak ki különféle alkalmakkor egy-egy háborus imát, megjelentek továbbá háborus vonatkozású prédikációk és más, a háboruval kapcsolatos istentiszteleti vagy egyéb vallásos jellegű dolgozatok. Ezeknek összegyűjtése és a jövő számára való megőrzése nagyon kívánna-

tos, sőt több szempontból mulhatatlanul szükséges. A vallás- és közoktatásügyi miniszterium erre vonatkozó óhajainak kifejezést is adott. Arra kérjük tehát t. kartársainkat, hogy ennek a háborúval kapcsolatos irodalomnak minden termékéből, ha akár csak egy lap volna is, egy-egy példányt az Izraeliták Országos Irodájának elnökségéhez (Budapest, VI., Laudon-utca 3), az Országos Rabbiképző-intézet igazgatóságához (VIII., Röck Szilárd-utca 26) és szerkesztőségünkhöz juttatni sziveskedjenek.

A magyar zsidóságnak a háboruban való részvételére vonatkozó felette értékes adatokat az *Egyenlőség* közöl hétről hétre. Minden száma zsidó hősookról szól, a kik a hazáért vérüket ontották, a kitüntetésekét regisztrálja, a melyek a zsidó katonák kiválóságának ékes tanubizonyságai és azt az áldozatos hazafias munkát mutatja be, melyet hitközségek, egyesületek és a hivek külön-külön napjainkban végeznek. Ezek az adatok mindmegannyi babérlevelek, a melyek a magyar zsidóság homlokát díszítik és a ki azokat koszoruba fonja, hálára kötelezi felekezetünket. Ezekből alakul majd az a nagy mű: »A magyar zsidóság szereplése a nagy háboruban,« melynek kiadására a Phoenix Irodalmi Részvénytársaság vállalkozott és a melynek szerkesztésére Szabolcsi Miksát, az Egyenlőség nagyérdemű szerkesztőjét kérte fel. Az ő címére (V., Személynök-utca 25) küldendőek be a magyar zsidóságnak a háboruban való szereplésére vonatkozó hiteles adatok.

A magyar zsidó háborús dokumentumok gyűjtőhelye a *Magyar Zsidó Hadi Archivum* lesz, a melynek eszméjét tiszasülyi Polnay Jenő a *Múlt és Jövő*-ben vetette fel. Programját és célját gyönyörűen kidomborítja a következő, felekezetünk számos előkelőségétől aláírt felhívás:

Minden idők legvéresebb történetét éljük. Ilyen gigászi méretei egyetlen kor küzdelmeinek sem voltak és reméljük, hogy nem is lesznek. E rendkívüli korszaknak rendkívüli történetíróra lesz szüksége, ki majd a hatalmas adathalmaz anyagából készíti el nagy művét, a legádázabb embertusa igaz históriáját.

Ám az eljövendő historikus számára a mai nemzedéknek kell összegyűjtenie az adatokat. Nekünk, akik a történelemben benne élünk, kell feljegyezniük a nagy kor apróbb-nagyobb eseményeit. Nekünk kell egybehordanunk az építőanyagot, hogy felépülhessen a nagy piramis, amely megállítja az időt.

És e nagy históriai feladatból, amelyet vallás- és fajkülömbőség nélkül az egész nemzetnek kell elvégeznie a jövő számára, a zsidóságnak is meg kell munkálnia a maga részét. A magyar zsidóságnak is össze kell gyűjtenie a történet számára a nagy háboruban való kombattáns szerepének adatait, dokumentumait, tárgyi, személyi, számbeli, katonai, gazdasági, társadalmi, emberbaráti, etikai jelenségeit. A Magyar Zsidó Múzeum méltó kereteibe beillesztendő *Hadi Archivumot alapítottunk* tehát, mely rendszeres, teljes és egész foglalatát fogja adni mindannak, ami vonatkozásban van nagy nemzeti küzdelmünknek a zsidóságot érintő mozzanataival. Kulturhistóriai értékeink között a legkiválóbb és egyben a legragyogóbb is lesz, ha szisztematikus és céltudatos adatgyűjtés tárgyilagos kritikáján átszűrt egybefoglaló anyag állapítja meg: miként vette ki részét a nemzettest nagy egészének hősi munkájában a magyar zsidóság, melynek az egyetemes védkötelezettség harci próbájában igaz nagy méreteiben legelőször nyílt ma alkalma megmutatnia, hogy hadierényelben is méltó fia hazájának.

A magyar zsidóság etikai és kulturális érdekei követelik, hogy a históriai értékű feladatnak mindenki önkéntes munkatársul szegődjék, hogy a magyar zsidóságnak e monumentális emlékműve minél előbb elkészülhessen. *Nem könyvkiadásról van szó*, hanem a mindenfelé szétszórt és könnyen elkallódható értékes históriai anyagnak egybegyűjtéséről, kritikai rendezéséről és megőrzéséről egy nagy történelmi oklevél- és adattárban, amelyből majd minden idők historikusai merithetnek.

Mély tisztelettel arra kérjük tehát, kegyeskedjék a rendelkezésére álló anyagot, adatokat, képeket, feljegyzéseket, dokumentumokat lehetőleg eredetiben az Archivum részére beküldeni, illetőleg minél többeket a *kérdőívek* kitöltésére s a dokumentumok gyűjtésére és beküldésére buzdítani.

A beérkező anyagot a „*Múlt és Jövő*” szerkesztőségében (Budapest, VI., Podmaniczky-utca 6.) gyűjtjük össze; elrendezése után pedig mint „Magyar Zsidó Hadi Archivum” alapítványt örök letétül a *Magyar Zsidó Múzeumhoz*: csatoljuk.

Az Archivum anyaggyűjtési, múzeumi, történeti és oklevélhitelesítő szakosztályt alakított. A legfőbb munka egyelőre az anyaggyűjtési szakosztályra vár, melynek elnökéül Dr. *Patai* Józsefet, a Mult és Jövő ki-tűnő szerkesztőjét választották. Leghathatósabb támogatására és ügyének fontosságához mért buzgó előmozdítására kérjük fel t. kartársainkat.

Az Omike-mensa hadiintézménye. Az Omike-mensa-academica a háboru kitörése óta Rákóczi-ut 17. szám alatti helyiségeiben 1000 személy részére teljesen díjmentes öt hadiétkezőt tart fenn. Ismételten a legnyomatékosabban kérjük hitfeleinket a nagyszerű intézmény meleg felkarolására. Fentartása nagy anyagi áldozatokkal jár. Mulhatatlan kötelesség segédkezet nyújtani lelkes vezetőinek.

Az Országos Izraelita Patronage-Egyesület választmánya február 10-én ülést tartott. Bartos Kálmán dr. titkár az 1914. évi működésről tett jentést, a mely szerint az egyesület a hadbavonultak és menekültek gyermekeivel együtt jelenleg 1876 gyermekről gondoskodik. A számadásokat Fáy Miksa ellenőr terjesztette elő, a melyekből kitűnik, hogy az egyesület fokozottabb tevékenysége nem volt káros hatással a pénzügyi helyzetre. Végül Hevesi Simon dr. indítványt tett, hogy az egyesület a hadbavonultak árvái javára országos hadi árvaházat létesítsen. A választmány egyhangu lelkesedéssel fogadta el az indítványt és annak kivitelével az elnökséget bizta meg.

Dr. Schnitzer Ármin emlékezete. Az Országos Rabbiegyesület a komáromi hitközséggel egyetemben f. h. 10-én áldozott Dr. Schnitzer Ármin emlékének. A gyászpompát öltött komáromi templomban nagyon diszes közönség gyűlt egybe. Megjelentek Dr. *Mezey* Ferenc kir. tanácsos, az lsr. Országos Irodájának alelnöke, Dr. *Németh* István reform. püspök, az összes hatóságok első képviselői, Komárom városának számos más előkelősége, a hitközség vezérférfiai, a Schnitzer család tagjai és a hivek nagy gyülekezete. A rabbikart Dr. *Friedmann* Ernő, Dr. *Funk* Sámuel, Dr. *Goldberger* Izidor, Dr. *Horovitz* József, Dr. *Klein* Sámuel, *Krausz* Mór, Dr. *Lövy* Ferenc, Dr. *Neumann* Ede és Dr. *Schwarz* Mór képviselték. A megható és nagyon méltóságos gyászünnepély szónokai Dr. *Neumann* Ede és Dr. *Lövy* Ferenc voltak. Dr. *Neumann* Ede az Országos Rabbiegyesület nevében mondott emlékbeszédet. Széles alapon rajzolta a dicsőült jellemképét, kidomborítva egyéniségének és működésének ama kiválóságait, a melyek az lras szerint Becalélt, Izrael első templomának mesterét diszitették. Ezek a kiválóságok kartársainak mintaképévé tették Schnitzert és a tekintély magas polcára emelték. Dr. *Lövy* Ferenc, a boldogultnak veje, mély meghatottsággal elevenítette fel annak az ünnepi alkalomnak emlékét, a melyen arról a három koronáról szólt, a melyek ipát ékesítették és azokat az érdemeket méltatta, a melyek a kitűnő férfiú nevét felejthetlenné tették. Beszédét e zsoltárvershez fűzte: »a jámbor mint a pálma virul, mint cédrus a Libanonon nagyra nő.« Művészi ének hozzájárult az áhítatos hangulat emeléséhez. A hitközség előljárósága Dr. Neumann Edéhez a következő köszönő levelet intézte:.

Nagyrabecsült Főtisztelendő Ur!

Szentírásunk szavai szerint Jákob ősatyánk élete végének közeledését érezve, e szavakkal fordult szeretett fiához, Józsefhez: ועשית עמדי חסד ואמת »Gyakorolj irányomban szeretetet és kegyességet!« Bölcsseink e szavakhoz a következő magyarázatot fűzik: חסד שעושיין עם המתים הוא חסד של אמת »A halottak irányában tanusított tisztelet az igazi kegyesség.«

E szavak önkénytelenül jöttek ajkainkra, midőn tollat ragadunk, hogy hitközségünk előljáróságának nevében hálás köszönetünket fejezzük ki

Nagyságodnak azon önzetlen fáradozásáért, melyet felejtethetlen, megdicsőült Mesterünk, Schnitzer Ármin dr. emlékére rendezett gyászünnepély fényessé tétele körül kifejtett. A gyászbeszéd, melyben a megboldogult Főrabbinak a felekezetünk vallásos és társadalmi élete terén kifejtett munkája bokros érdemeit oly remek vonásokkal ecsetelte, örökké emlékezetes marad a komáromiak előtt.

Egyben azon tiszteletteljes kéressel fordulunk Főtisztelendőséghez, kegyeskedjék hitrokoni szivünkől fakadó köszönetünket az Országos Rabbiegyesületnél is tolmácsolni, amely kivette részét azon kegyeletes munkában, melyet a mennyek birodalmában lakozó Lelkipásztor emlékének szenteltünk.

Szivélyes hitrokoni üdvözlettel vagyunk Komárom, 1915. március 22.

Kun Soma hitk. titkár

Grünfeld Adolf hitk. elnök

Halálozások. A *marosvásárhelyi*, orthod. hitközség széles körben nagyrabecsült főrabbija, *Mandelbaum Áron* febr. 20-án elhunyt. Végtisztességén a tordai, szászmegyeri és dicsőszentmártoni orthodox főrabbiak bucsuztatták és megható gyászbeszédet mondott Dr. *Lövy Ferenc*, a status quo hitközség főrabbija, a kit az orthodox gyülekezet vezetősége erre felkért.

A *törökszentmiklósi* hitközséget mély gyászba borította érdemes főrabbijának, Dr. *Weisz Mór*nak korai elhunyt. Mintaszerű lelkipásztor, kiváló szónok és a közéletnek bevált munkása volt. Az egész város tisztelete övezte. Március 12-én végbement temetésén az általános részvét bensőséges módon jutott kifejezésre.

Rabbiktatás. A *csáktornyai* hitközség Dr. *Grünwald Illés*re ruházta azt a tisztséget, melyet bold. *Schwarz Jakab* egy félszázadon át nagy hivatottsággal és méltósággal viselt. Ünnepeles beiktatása f. h. 14-én ment végbe. Küldöttség üdvözölte Nagykanizsán, a honnan a beiktatásra felkért Dr. *Neumann Ede*vel érkezett. A csáktornyai vasuti állomáson Dr. *Schwarz Lajos* hitközségi alelnök melegen köszöntötte, rabbiszékét pedig *Wollak Rezső*, a hitközség nagyérdemű elnöke, lelkes és nagyhatású beszéd kíséretében adta át neki. A zsufolásig megtelt templomban a helyi hatóságok és kulturális intézetek, továbbá a IX. hitközségkerület, valamint a nagykanizsai, varasdi és alsólendvai hitközségek képviselői foglalták el az első padsorokat. Az egybegyült nagy közönség mély áhitattal hallgatta Dr. *Neumann Ede* iktató és Dr. *Grünwald Illés* székfoglaló beszédét. A magasztos ünnepség a Himnusz eléneklésével végződött. Az istentisztelet után Dr. *Grünwald* a tisztelgő küldöttségeket fogadta.

Lelkes tábori pap. Dr. *Kelemen Adolf* fogarasi főrabbi önként jelentkezett a harctéren teljesítendő lelkészi szolgálatra. Ennek a hazafias tettnek értékét nagyban emeli az a körülmény, hogy Kelemen 53 éves férfit, a kinek gyenge egészsége kiméletet parancsol. Hivatását pedig párját ritkító lelkesedéssel és önfeláldozással tölti be. A kórházakban vigasztal, a tűzvonalba indulókat lelkesíti és bátorítja, a kötöző helyen ott van segítő kezével, biztató szavával. Az altábornagytól a közvitézsig mindenki nagyrabecsüli.

TARTALOM: Papi munkánk a háboruban. — A tábori ielkészetről. Dr. Kálmán Ödön. — Imádság a csatákban elhunyt katonákért tartott gyászistentiszteleten. Dr. Pfeiffer Izsák. — Az Országos Rabbiképző-intézet. — Az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat. — A háboru a bibliában. II. Dr. Steinhertz Jakab. — Gyakorlati lelkészkedés. Dr. Steiner Vilmos. — Felekezeti újabb jogszabályok. Dr. Groszmann Zsigmond. — Miniszteri rendeletek. — Egyesületi élet. — Krónika.